

Univerzita Palackého v Olomouci

Pedagogická fakulta

Katedra primární pedagogiky

Ivana KRÁTKÁ

5. ročník – prezenční studium

Obor: Učitelství pro 1. stupeň ZŠ a anglický jazyk pro 1. stupeň ZŠ

**Zjišťování školní zralosti prostřednictvím
netradičního zápisu**

Diplomová práce

Vedoucí práce: PhDr. Martina Fasnerová, Ph.D.

Olomouc 2010

Prohlašuji, že jsem diplomovou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Ústí nad Orlicí dne 29. listopadu 2010.

.....

Děkuji PhDr. Martině Fasnerové, Ph.D., za odborné vedení diplomové práce, cenné rady a připomínky. Děkuji také vedení Základní školy Třebovská 147 v Ústí nad Orlicí za ochotu a vstřícnost při pořádání zápisu. Díky patří také učitelkám, které mi pomáhaly s organizací zápisu, a všem malým účastníkům.

Obsah

Úvod	6
1 Současná školská politika	8
1.1 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice	11
1.2 Rámcové vzdělávací programy pro předškolní a základní vzdělávání	12
1.3 Školní vzdělávací programy	15
1.4 Školní docházka	16
1.5 Formování osobnosti dítěte v mateřské škole	17
2 Přípravenost dítěte pro vstup do školy	19
2.1 Charakteristika předškolního dítěte	19
2.2 Školní zralost	21
2.3 Znaký školní zralosti	23
2.3.1 Fyzická zralost a zdravotní stav	23
2.3.2 Psychická zralost	24
2.4 Odklad školní docházky	31
2.5 Předčasný nástup k plnění povinné školní docházky	34
2.6 Přípravné třídy základní školy	35
3 Diagnostické testy pro zjišťování školní zralosti	36

4	Návrh netradičního zápisu.....	43
4.1	Královský zápis.....	44
5	Diagnostika školní zralosti prostřednictvím netradičního zápisu.....	50
	Závěr	62
	Seznam použité literatury a pramenů.....	64
	Seznam příloh.....	67
	Anotace	

Úvod

V naší kultuře bylo vzdělávání vysoce hodnoceno a stejně tomu je i nyní. Stále platí, že vzdělání hraje důležitou roli pro uplatnění jedince. Nároky na dnešní děti stoupají ruku v ruce s kulturním, technickým a informačním rozvojem, čehož si jsou rodiče velmi dobře vědomi. V poslední době rodiče více než dříve dbají na správný vývoj svých potomků, radí se o jejich nástupu do vzdělávacích institucí s odborníky. Jejich cílem je, aby dítě vstupovalo do školy ve správný čas dostatečně připravené tak, aby bylo úspěšné ve škole i dalším životě.

Vstup do školy představuje pro dítě, ale i jeho rodiče určitý zlomový okamžik, který změní život celé rodiny. Znamená konec jedné etapy dětství a přichází další. Z dítěte se stává školák, a to na dobu až do rané dospělosti. Role školáka s sebou přináší mnoho povinností, odpovědnost a vyžaduje nemalé úsilí, neboť žák bude hodnocen a za svůj výkon oceňován. Tuto roli si dítě nevybírará samo, ale získává ji v určitém věku automaticky. Na vstup do školy je dítě připravováno delší dobu dopředu. Vše začíná nákupem školní tašky, penálu a dalších pomůcek, které bude ve škole denně používat. V této době přichází známí a příbuzní s otázkami, jak se dítě těší do školy, jestli už má připravené školní pomůcky atd. Tento zájem okolí dítě přesvědčuje o tom, že vstup do školy je něco mimořádného, že dojde ke změně jeho života a začíná se těšit na něco nového a zajímavého.

Předškolní děti nemají jasnou představu o tom, co je to škola a co se v ní odehrává. Některé z nich sice mají nějaké informace od starších sourozenců, kteří do školy chodí, některé tam byly na návštěvě s mateřskou školou, ale to vše je pouze zkušeností zprostředkovanou a ukázkovou. Stává se však trendem, že základní školy spolupracují s mateřskými školami a připravují různé programy pro předškoláky s cílem seznámit dítě se školním prostředím, chodem i zaměstnanci, a tím odstranit veškeré obavy.

Zápis je tak prvním oficiálním setkáním rodičů a dětí se školou. Mělo by se k němu dostavit každé dítě, které dosáhne požadovaného věku a určité vývojové úrovně. Zjišťování úrovně je jedním z důvodů, proč je tento ceremoniál pořádán.

Cílem diplomové práce je pokusit se diagnostikovat školní zralost na skupině předškolních dětí. Pro určení školní zralosti byl navržen netradiční zápis, na jehož základě lze ze získaných výsledků stanovit úroveň školní zralosti a následně rozhodnout, je-li dítě připravené plnit požadavky školní práce.

Úkolem první kapitoly je přiblížit čtenáři současnou školskou politikou v České republice a důležité události, jež se staly v nedávné minulosti a z nichž vyplývají mnohé

změny. Dále je v první kapitole zařazen popis významných dokumentů, které upravují vzdělávání v České republice, mezi které patří Bílá kniha, Rámcové vzdělávací programy pro předškolní a základní vzdělávání nebo Školní vzdělávací programy. Tato kapitola obsahuje také problematiku školní docházky a vystihuje vliv výchovy dítěte v mateřské škole.

Druhá kapitola, nazvaná Přípravenost dítěte pro vstup do školy, zahrnuje typické znaky předškolního dítěte, definuje pojem školní zralost. Jsou zde popsány znaky, které pomáhají k určení školní zralosti. Kapitola zahrnuje i možnosti odložení školní docházky či naopak předčasného zařazení do školy a informaci o přípravných třídách.

Třetí a zároveň poslední kapitola teoretické části diplomové práce seznamuje s některými diagnostickými testy, využitelnými pro odhalení školní zralosti.

Praktická část práce je rozdělena do dvou částí. V kapitole čtvrté je popsán návrh zápisu do první třídy, jež byl využit k diagnostice školní zralosti. Pátá kapitola pak zkoumá výsledky získané prostřednictvím navrženého zápisu. Výsledky výzkumu jsou shrnuty v závěru diplomové práce.

1 Současná školská politika

„Každý má právo na vzdělání. Školní docházka je povinná po dobu, kterou stanoví zákon. Občané mají právo na bezplatné vzdělání v základních a středních školách, podle schopností občana a možností společnosti též na vysokých školách.“ je stanoveno v Listině základních práv a svobod, Hlava čtvrtá, článek 33.

Z hlediska legislativy je vzdělávání v České republice upravováno zákonem č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (dále i školský zákon), ve znění pozdějších předpisů. Školský zákon vymezuje podmínky vzdělávání a výchovy, práva a povinnosti, zaručuje rovný přístup každého občana, respektování vzdělávacích potřeb jednotlivce, vzájemnou úctu, respekt a názorovou snášenlivost, solidaritu a důstojnost všech účastníků, bezplatné základní a střední vzdělávání, svobodné šíření poznatků, zdokonalování vzdělávání, hodnocení výsledků vzdělávání a možnost celoživotního vzdělávání. Cíli vzdělávání, uvedenými ve školském zákoně, jsou rozvoj osobnosti člověka, poskytnutí všeobecného vzdělání, uplatnění základních práv a svobod a zásad demokracie, dodržení rovnosti žen a mužů, budování národního uvědomění, poznání světových a evropských kultur a seznámení s problémem životního prostředí a jeho ochranou.

České školství prochází v posledních letech významnými změnami. Cílem transformace školství je změnit jeho pojetí a odstranit nedostatky tak, aby poskytovalo vzdělání, které odpovídá požadavkům společnosti a pracovního trhu.

Jednou ze změn přeměny školství je jiný pohled na cíle českého vzdělávání. Dosažené cíle by měly představovat takzvané klíčové kompetence, tedy schopnosti a dovednosti využitelné v praktickém životě (např. umět spolupracovat, umět vyjádřit svůj názor, umět respektovat názor ostatních atd.). Zjednodušeně by se dalo říci, že žáci by měli mít více dovedností než znalostí. Na skutečnost, že české děti ve škole získávají především teoretické znalosti než informace prakticky využitelné, ukázaly i některé mezinárodní srovnávací testy (např. mezinárodní program PISA¹ ukázal, že české děti nedokážou porozumět čtenému textu, znají mnoho pojmů z matematiky a jiných přírodních věd, které nedokážou využít). Domníváme se, že pojetí vzdělávání některých učitelů, kteří si myslí, že to, co žáky jednou naučí, si budou pamatovat navždy, je potřeba změnit. Jejich představy o nutnosti vybavení žáků znalostmi

---

¹ Programme for International Student Assessment je výzkum pořádaný Organizací pro hospodářskou spolupráci a rozvoj, který od roku 2000 probíhá v tříletých cyklech.

a informacemi, které využijí u přijímacích zkoušek a potom u dalšího studia, by se měly porovnat s realitou, která je odlišná. Jsou to především schopnosti a dovednosti, které zaměstnavatelé od absolventů požadují. Reforma by měla pomoci tomu, aby učitelé nekladli hlavní důraz na učivo, ale na schopnost umět se získanými vědomostmi zacházet (Reforma školství v České republice, 2006).

Integrace obsahů jednotlivých předmětů je další novinkou, kterou reforma zavádí. Donedávna bylo běžné, že se žáci setkávali se stejnou částí učiva v několika předmětech izolovaně bez vzájemných souvislostí. Ke snížení takových případů a zvýšení příležitosti získávat informace v kontextu má napomoci možnost spojení předmětů do vzdělávacích oblastí. Propojení jednotlivých témat, kterými se zabývá více předmětů, do společných celků pomůže přijímat informace v širších souvislostech. Dokumenty, které byly vytvořeny v rámci školské reformy, umožňují všem školám si volně určit, co a jak budou učit. Povinností každé školy je vytvořit vlastní školní vzdělávací program (podle Rámcových vzdělávacích programů pro jednotlivé úrovně a typy vzdělávání). Do programu mohou tvůrci, tedy vedení školy, zahrnout své představy o podobě výuky. Není již ředitelům a učitelům určeno, co mají učit, kdy a jakým způsobem. To vše si teď tvoří sami podle vlastních představ.

O reformě školství se začalo hovořit již v 90. letech, kdy byly zveřejněny některé dokumenty, ovšem neúspěšně. V roce 1999 byla publikována analýza České vzdělání a Evropa (tzv. Zelená kniha), která vzbudila zájem pedagogické veřejnosti. Rada pro vzdělávací politiku reagovala na potřebu změny svou prací na strategickém dokumentu, který měl být součástí dlouhodobého plánu směřování českého školství. V únoru 2001 se tak zrodil dokument Národní program rozvoje vzdělávání v České republice (tzv. Bílá kniha). V tomto dokumentu najdeme šest hlavních cílů českého vzdělávání a z něho také vychází školská reforma.

Bílá kniha se stala základem pro vytvoření Rámcových vzdělávacích programů (dále i RVP) a začalo se pracovat na přípravě nových zákonů. Rámcové vzdělávací programy mají být nápomocny při tvorbě školních plánů. V roce 2004 byl konečně schválen školský zákon, který mimo jiné udává povinnost základním školám začít vzdělávat podle vlastních školních vzdělávacích programů v prvních a šestých třídách od 1. září 2007. V ostatních třídách vzdělávání pokračuje podle stávajících programů Základní škola, Obecná škola a Národní škola. Pro střední školy a gymnázia toto nařízení platí od 1. září 2009.

Není to pouze Česká republika, kde probíhá reforma školství. Podobný proces se odehrává v celé Evropě. Evropské školství musí reagovat na novou situaci ve světě.

Informace, znalosti a jejich efektivní využívání je to, k čemu směřuje vzdělávání v evropských zemích. Evropa nemá společný vzdělávací systém, ale lze si povšimnout moderních trendů, definovaných Evropskou unií a vycházejících z novodobých proudů v pedagogice, jež se osvědčily, např. v systémech severských zemí. Učit se poznávat, učit se jednat, učit se žít mezi lidmi a učit se být jsou čtyři hlavní body, které mezinárodní komise UNESCO doporučuje členským zemím Evropské unie zahrnout do vzdělávání.

Od roku 2000 byl v rámci Evropské unie (dále i EU) realizován program reformy s názvem Lisabonská strategie, který měl do roku 2010 vytvořit vysoce ekonomicky výkonnou a konkurenceschopnou Evropu. S jeho realizací souhlasily všechny členské země na zasedání Evropské rady na jaře roku 2000 v Lisabonu. Na summitu se jednalo mimo jiné i o změnách ve vzdělávání. Jedním z bodů, které se projednávaly, bylo zvýšit kvalitu a efektivitu vzdělávacích systémů v členských zemích tím, že se zlepší příprava pedagogů, každému se umožní přístup k informačním a komunikačním technologiím aj. Dalšími cíli jsou usnadnění přístupu ke vzdělání všem a otevření vzdělávacích systémů širšímu světu. EU doporučuje dodržovat zásady rozvoje školství, jako např. uplatňovat rovný přístup ke vzdělávání, snažit se zvyšovat jeho kvalitu, budovat možnosti celoživotního vzdělávání, zohlednit potřeby společnosti a trhu práce a další (Reforma školství v České republice, 2006).

V Evropě dochází k velkému množství reformy týkajících se vzdělávání. Některé země tvoří nové pedagogické dokumenty, jiné stávající dokumenty inovují. Tuto snahu země podporuje EU. Evropskou komisí byl definován pojem klíčových kompetencí, tzn. dovedností potřebných pro všechny členy společnosti bez rozdílů. V roce 2002 vznikl seznam osmi oblastí vzdělávání (komunikace v mateřském jazyce, komunikace v cizích jazycích, informační a komunikační technologie, matematické, přírodovědné a technické obory, podnikatelství, mezilidské a občanské kompetence, umět se učit, obecný kulturní přehled) a jednotlivé země EU si vytvářejí klíčové kompetence pro tyto oblasti. EU také vnesla doporučení zabývat se výukou jazyků od raného věku dětí a využívat výpočetní techniku ve výuce. Kurikulární dokumenty jsou nově tvořeny na dvou úrovních, státní a školní, z důvodu dosažení autonomie škol. Na státní úrovni je rámcový dokument a na jeho základě vznikají vzdělávací programy jednotlivých škol.

V následujícím textu se zaměříme na české školství a dokumenty s ním spojené.

Školský zákon č. 561/2004 Sb., § 3 stanovuje dokumenty, na kterých je český systém vzdělávání založen. Mezi tyto dokumenty patří Bílá kniha, Rámcové vzdělávací programy pro každý obor vzdělání v předškolním, základním a středním vzdělávání a pro základní

umělecké a jazykové vzdělávání a Školní vzdělávací programy pro vzdělávání v jednotlivých školách a školských zařízeních. Následující kapitola pojednává o prvním z uvedených dokumentů, kterým je Národní program rozvoje vzdělávání.

1.1 Národní program rozvoje vzdělávání v České republice

Bílá kniha je ucelený koncept vzdělávání v České republice zpracovaný Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy (dále i MŠMT). Tento dokument byl schválen vládou České republiky v únoru 2001. Představuje „*systémový projekt, formulující myšlenková východiska, obecné záměry a rozvojové programy, které mají být směrodatné pro vývoj vzdělávací soustavy ve střednědobém horizontu*“ (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, 2001, s. 6). Národní program rozvoje vzdělávání je otevřený dokument, který je možno podle potřeb upravovat. Řeší zásadní otázky školství, jakými jsou pojetí vzdělávání, funkce a cíle školy, obsah vzdělávání, struktura školského systému, způsoby řízení, financování a evaluace školství, pojetí učitelské profese, klíčové kompetence aj. Lze zde najít dlouhodobé cíle a strategické změny ve vzdělávání pro oblast školství, návrhy na řešení problémů, jak celostátních, tak jednotlivých stupňů škol. V úvodním textu najdeme charakteristiku obecných cílů a záměrů výchovy a vzdělávání. V dalších kapitolách se setkáme s problematikou tzv. regionálního školství. Tento termín zahrnuje předškolní, základní a střední vzdělávání. Je zde řešena otázka cílů a obsahu vzdělávání, hodnocení vzdělávacích institucí a zároveň i žáků v nich. Od regionálního školství se text přesouvá k oblasti terciálního vzdělávání – vyšších odborných a vysokých škol. Poslední sektorem je vzdělávání dospělých. V jednotlivých oddílech jsou zmíněny záměry a doporučení související s postupnou proměnou vzdělávání (Národní program rozvoje vzdělávání v České republice, 2001). Z tohoto dokumentu dále vycházejí rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé stupně škol, kterými se budeme zabývat v následujících kapitolách.

1.2 Rámcové vzdělávací programy pro předškolní a základní vzdělávání

Rámcové vzdělávací programy pro jednotlivé stupně vzdělávání jsou relativní novinkou v českém vzdělávání. Vycházejí z Národního programu rozvoje vzdělávání v České republice. Jednotlivé vzdělávací programy definují obsahy vzdělávání v jednotlivých etapách – předškolní, základní a střední vzdělávání. Podle školského zákona č. 561/2004 Sb., § 4 „*stanoví rámcové vzdělávací programy konkrétní cíle, formy, délku a povinný obsah vzdělávání, jeho organizační uspořádání, podmínky průběhu a ukončení vzdělávání a zásady pro tvorbu školních vzdělávacích programů, jakož i podmínky pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami a nezbytné materiální, personální a organizační podmínky a podmínky bezpečnosti a ochrany zdraví.*“

Rámcové vzdělávací programy bychom mohli charakterizovat tak, že reprezentují novou strategii vzdělávání, jež vyzdvihuje klíčové kompetence a schopnost využít získaných vědomostí a dovedností v praxi. Dále programy podporují myšlenku celoživotního učení, stanovují očekávanou úroveň vzdělání určenou pro všechny absolventy jednotlivých etap vzdělávání a podporují autonomii škol a odpovědnost pedagogů za výsledky vzdělávání. Dále se blíže zaměříme na Rámcové vzdělávací programy pro předškolní vzdělávání a základní vzdělávání.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání (dále i RVP PV) specifikuje požadavky, podmínky a pravidla pro vzdělávání předškolních dětí. Tato pravidla platí pro vzdělávání v mateřských školách, v mateřských školách s programem pro děti se speciálními potřebami a v přípravných třídách základních škol. V RVP PV je uveden vědomostní základ, na který následně navazuje základní vzdělávání. Sám je také východiskem pro vytváření školních vzdělávacích programů.

RVP PV formuluje hlavní principy, mezi které patří respektování vývojových odlišností dětí předškolního věku, umožnění každému dítěti jeho rozvoj a vzdělávání s přihlédnutím k jeho možnostem a potřebám, vytváření základů klíčových kompetencí, které je možné v předškolním vzdělávání dosáhnout, definování kvality předškolního vzdělávání z hlediska cílů, podmínek, obsahu i výsledku, který má přinášet, zajištění účinného

vzdělávacího programu, který jednotlivé mateřské školy vytváří, dát prostor mateřským školám využívat různé formy a metody vzdělávání a přizpůsobení vzdělávání regionálním a místním podmínkám.

Předškolní vzdělávání je založeno na stejných zásadách jako ostatní úrovně vzdělávání a má i stejné cíle. Mělo by směřovat k získávání klíčových kompetencí od nejnižšího věku, tím tak rozvíjet možnosti celoživotního vzdělávání umožňující uplatnit se ve společnosti znalostí.

Předškolní vzdělávání je určeno dětem ve věku od tří do šesti, příp. sedmi let (školský zákon dovoluje odložit školní docházku nejdéle do doby zahájení školního roku, v němž dítě dosáhne osmi let). Při přijímání dětí mají přednost ty, které nastupují do posledního roku před povinnou školní docházkou. Organizace tříd v mateřské škole je libovolná – tvoří se třídy věkově homogenní, heterogenní, třídy integrované (zařazeny děti se speciálními vzdělávacími potřebami). Předškolní vzdělávání je stanoveno školským zákonem jako veřejná služba.

Předškolní vzdělávání v mateřských školách má doplňovat rodinnou výchovu, zajišťovat dítěti prostředí plné podnětů vhodných k jeho aktivnímu rozvoji a učení. Dalším úkolem je nabídnout pestrý denní program a odbornou péči. Předškolní vzdělávání by mělo směřovat k dosažení prvních promyšlených vzdělávacích krůčků dítěte, které jsou odborně podepřené a mají lidsky i společensky hodnotný základ. Čas prožitý v mateřské škole by měl být pro dítě radostný, příjemný, poskytující dobré a spolehlivé základy pro život i vzdělávání.

Podle RVP PV (2006, s. 7) má předškolní vzdělávání „*dítěti usnadnit jeho další životní i vzdělávací cestu*“. Toho lze dosáhnout rozvíjením osobnosti dítěte, podporou tělesného rozvoje a zdraví, dosažením osobní spokojenosti a pohody, nápomocí pochopit okolní svět, motivací k poznávání a učení, stejně tak i učením dítěte žít ve společnosti a seznamovat ho s normami a hodnotami v naší společnosti užívanými.

Mateřská škola by měla vytvořit vhodné předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. Tento požadavek by měla naplňovat tím, že maximálně podpoří individuální rozvojové možnosti dětí, každému dítěti umožní dospět optimální úrovni osobního rozvoje a učení, resp. takové úrovni učení, která je pro dítě individuálně dosažitelná. Na předškolní vzdělávání by mělo plynule navázat vzdělávání základní. Aby byly využity a zhodnoceny výsledky získané ve fázi předškolního vzdělávání, je třeba v počátcích práce s dítětem na základní škole počítat s přirozenými rozdíly ve výkonech a vzdělávacích možnostech. Vzhledem k tomu, že v mateřské škole dochází dlouhodobě ke každodennímu styku s dítětem i jeho rodiči, plní předškolní vzdělávání i úkol diagnostický, a to především u dětí se speciálními vzdělávacími

potřebami. Takovým dětem by měla mateřská škola poskytnout vhodnou speciálně pedagogickou péči, aby zvyšovala jejich životní a vzdělávací šance (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2006).

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání (dále i RVP ZV) představuje dokument, který upřesňuje požadavky v oblasti základního vzdělávání pomocí cílů, obsahu a očekávaných výstupů, kterých má žák dosáhnout. RVP ZV je založen na několika principech: navazuje na RVP PV, je východiskem pro vzdělávání na úrovni středního školství, vymezuje vše povinné v základním vzdělávání žáků, specifikuje úroveň klíčových kompetencí, kterými by měli být žáci na konci základního vzdělávání vybaveni, definuje vzdělávací obsah v podobě očekávaných výstupů a učivo, dále RVP ZV zavádí do vzdělávání průřezová témata, podporuje vhodné propojování vzdělávacích oblastí a volbu různých vzdělávacích postupů, metod a forem vzdělávání, zohledňuje individuální potřeby žáků, umožňuje vytvořit upravený vzdělávací obsah pro vzdělávání žáků se speciálními vzdělávacími potřebami, podle RVP ZV jsou připravovány přijímací zkoušky pro vstup do středního vzdělávání.

Již bylo výše zmíněno, že základní vzdělávání navazuje na předškolní vzdělávání a rodinnou výchovu. Základní vzdělávání je jedinou etapou, kterou musí povinně projít celá populace žáků. Je rozděleno do dvou na sebe navazujících stupňů. První stupeň základního vzdělávání ulehčuje žákům přechod z předškolního vzdělávání do povinného, pravidelného a systematického vzdělávání. Zakládá se na poznávání, respektování a rozvíjení osobních potřeb, možností a zájmů každého žáka. Činnostní a praktické vyučování využívá takové metody, které motivují žáka k dalšímu učení a vedou k poznání, že lze objevovat vhodnou cestu řešení problému. Vzdělávání na druhém stupni pak pomáhá žákům získat vědomosti, dovednosti a návyky, které umožní samostatné vzdělávání, vytváření hodnot a postojů, jež vedou k uvážlivému a kultivovanému chování, zodpovědnému rozhodování, respektování práv a povinností občana České republiky i Evropské unie (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, 2007).

Vzdělávání na základní škole by mělo žákovi pomoci utvářet a rozvíjet klíčové kompetence a poskytnout základ všeobecného vzdělání. V RVP ZV (2007) jsou zmíněny cíle,

o které se v základním vzdělávání usiluje. K těmto cílům patří dát možnost žákům poznat strategie učení a motivovat je pro celoživotní vzdělávání, podporovat jejich tvořivé myšlení, logické uvažování a učit je řešit problémy. Dále pak přimět žáky komunikovat bez zábrán, spolupracovat, respektovat práci a úspěchy ostatních, připravovat je na to, aby se projevovali jako svěbytné, svobodné a zodpovědné osobnosti, uplatnit svá práva a plnit povinnosti, naučit žáky projevovat pozitivní city v chování, jednání a v prožívání životních situací, rozvíjet vnímavost a potlačit lhostejnost k lidem, prostředí i k přírodě, učit žáky chránit fyzické, duševní a sociální zdraví a být za ně zodpovědný. A konečně vychovávat tolerantní a ohleduplné děti, respektující jiné kultury a duchovní hodnoty, učit je žít společně s ostatními lidmi, ukázat jim cestu v poznávání a rozvíjení vlastních schopností, které využijí spolu s nabitými vědomostmi a dovednostmi při rozhodování o vlastní životní a profesní orientaci.

1.3 Školní vzdělávací programy

České školy (mateřské, základní, základní umělecké, střední, střední odborné) byly schválením zákona o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání a RVP postaveny před úkol vytvořit svůj vlastní školní vzdělávací program (dále i ŠVP). Nastala tím možnost pro všechny učitele podílet se na celkové podobě vzdělávacího dokumentu. Společným úsilím všech pedagogů školy tvoří podle vlastních představ a zkušeností vzdělávací program, který je přizpůsoben potřebám konkrétních žáků. To přináší do každé školy pedagogickou autonomii, která má jak svoje přednosti, tak i úskalí. ŠVP je povinný dokument, který je stanoven zákonem č. 561/2004 Sb. Za jeho přípravu a realizaci jsou odpovědni ředitelé škol (Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání, 2006).

Zákon č. 561/2004 Sb., § 5 odst. 1 říká, že „školní vzdělávací program pro vzdělávání, pro nějž je podle § 3 odst. 2 vydán rámcový vzdělávací program, musí být v souladu s tímto rámcovým vzdělávacím programem; obsah vzdělávání může být ve školním vzdělávacím programu uspořádán do předmětů nebo jiných ucelených částí učiva.“ Školský zákon také stanovuje ŠVP jako veřejný dokument, který by měl být uchován na přístupném místě ve škole a každému zájemci by mělo být umožněno nahlédnutí, pořizování opisů nebo výpisů.

1.4 Školní docházka

Zákon č. 561/2004 Sb., § 36 upravuje povinnost školní docházky tak, že stanovuje povinných devět školních roků pro občany České republiky, ale i pro občany jiného členského státu Evropské unie, kteří pobývají na našem území déle než 90 dnů. To se vztahuje též na cizince pocházející z oblastí mimo Evropu, kteří mají trvalé nebo přechodné oprávnění pobývat na našem území déle než 90 dnů.

Zapojit se do plnění školní docházky mají povinnost všechny děti, které dosáhly věku šesti let před začátkem školního roku, pokud jim nebyl povolen odklad. Dítě, které dosáhne šesti let věku v době od začátku školního roku až do konce června roku následujícího, může být přijato k plnění povinné školní docházky za podmínek splňujících tělesnou i duševní přiměřenou vyspělost, požádají-li o to zákonní zástupci. K přijetí dítěte narozeného v období od září do prosince je zapotřebí předložit doporučující vyjádření školského poradenského zařízení. Rodiče dítěte narozeného od ledna do konce června musí ještě přiložit posudek odborného lékaře.

Pokud rodiče pochybují o tom, že jejich dítě bude schopné se úspěšně zapojit do základního vzdělávání, mohou požádat o odklad školní docházky. O tom, zda jejich žádosti bude vyhověno, rozhoduje podle § 37 odst. 1 školského zákona ředitel spádové nebo jiné školy, kterou zákonný zástupce zvolil. Ředitel může odložit začátek školní docházky na základě písemné žádosti zákonného zástupce dítěte, kterou podá do 31. května roku, v němž má dítě zahájit školní docházku. Písemnou žádost zákonného zástupce je třeba doložit doporučujícím posouzením školského poradenského zařízení nebo odborného lékaře. Odborný lékař, který může posoudit zdravotní stav dítěte pro tyto účely je dětský lékař nebo lékař pro děti a dorost. Začátek školní docházky je možné podle školského zákona § 37 odst. 1 odkládat nejdéle do začátku školního roku, v němž dítě dosáhne osmi let věku.

Rodiče či jiní zákonní zástupci dítěte jsou povinni přihlásit dítě k zápisu k povinné školní docházce. Zápis probíhá ve dny stanovené zákonem, tj. od 15. ledna do 15. února. Výběr školy, do které je dítě zařazeno k plnění školní docházky, závisí na zákonném zástupci dítěte. Všechny obce mají podle zákona č. 561/2004 Sb., § 178 odst. 2 určené školské obvody spádové školy. Do spádových škol jsou přednostně přijímány děti s místem trvalého pobytu v příslušném obvodu. To však neznamená, že rodiče musí zvolit spádovou školu. Může být vybrána jiná, nespádová škola. V takovém případě však není zaručeno, že žák bude přijat. Může nastat situace, kdy dojde k naplnění nejvyššího povoleného počtu žáků školy. Pokud je

dítě zařazeno na jinou než spádovou školu, je povinností ředitele této školy oznámit skutečnost řediteli spádové školy (Věstník ministerstva školství mládeže a tělovýchovy České republiky, 2010).

1.5 Formování osobnosti dítěte v mateřské škole

Psychické a fyzické předpoklady, stejně jako sociální postoje dětí jsou formovány do značné míry v prvních letech života a mají velký význam pro utváření jejich osobnosti. Za výchovu a vzdělávání mají zodpovědnost rodiče. Institucionální předškolní vzdělávání výchovu v rodině podporuje, doplňuje, rozvíjí a obohacuje. Stává se tak prostředím, kde dítě získává sociální zkušenosti, poznatky o světě kolem sebe a podněty pro pokračující vzdělávání a celoživotní učení. Výhodou vzdělávání v mateřské škole je odborné vedení, cílevědomé vytváření podmínek vhodných pro rozvoj a vzdělávání, je zde prostor k nápravě nedostatků. Znevýhodněné děti dostávají péči pro vyrovnání rozdílů a zlepšení životních i vzdělávacích šancí. Předškolní vzdělávání má pozitivní vliv na následnou úspěšnost dětí, úroveň výkonů i schopnost se společensky přizpůsobit (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2006).

Jsme toho názoru, že předškolní věk je velmi významné období z hlediska celoživotního vzdělávání. Je to doba, kdy se vytvářejí základy, na nichž může člověk dále stavět. Přesný výčet dovedností a znalostí, kterými by měly děti před vstupem do školy disponovat, nikde nenajdeme. Podle čeho lze připravenost posuzovat jsou tzv. vstupní klíčové kompetence, které je možno najít v RVP PV. Klíčové kompetence byly vytvářeny s ohledem na osobnostní vývoj a potřeby předškolního dítěte. Děti absolvující předškolní vzdělávání by měly disponovat kompetencí k učení, kompetencí k řešení problému, kompetencí komunikativní, kompetencí sociální a personální a kompetencí činnostní a občanskou.

Mateřské školy již pouze nepřipravují dítě na vstup do základní školy, ale především pro život tím, že zařazují každodenní socializaci a kultivaci využíváním prožitkového a situačního učení a her. Je důležité, aby se dítě v mateřské škole cítilo dobře, naučilo se orientovat ve společenských vztazích, umělo navazovat kontakt s jinými dětmi, dokázalo přijmout a respektovat autoritu učitelky. V této době se již učí věřit ve vlastní síly a schopnosti. To se stává základem pro sebehodnocení v následujících letech. Předškolní příprava se promítá do všech činností a situací, vyskytujících se v průběhu každého dne.

Některé činnosti jsou zaměřeny více na rozvíjení dovedností potřebných ve škole, jiné jsou komplexnější. Každá mateřská škola zapojuje do programu cílenější předškolní přípravu, avšak zařazení takových aktivit je nenásilné a respektuje rozvoj jednotlivých dětí (Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, 2006).

V posledních letech začíná být častější spolupráce mateřských a základních škol. Jsou organizovány návštěvy předškolních dětí do škol základních, kde se účastní výstav, koncertů a divadelních představení. Za stejným účelem mohou být pozváni žáci a učitelé do mateřských škol. Také se objevuje spolupráce v podobě návštěv učitelů základních škol v mateřských školách. Cílem návštěv bývá společné seznámení učitelek s předškolními dětmi a případná příprava na pobyt ve škole. Pro předškolní děti bývají pořádána setkání v základních školách, kde mají děti možnost seznámit se s prostředím školy ještě před zápisem. Myslíme si, že takové programy jsou pro předškolní děti prospěšné, pomohou jim odbourat strach z nového prostředí a nových tváří, což jim zjednoduší adaptaci v roli školáka.

2 Přípravenost dítěte pro vstup do školy

Ve druhé kapitole se budeme zabývat pojmem školní zralost, jednotlivými znaky odhalujícími školní zralost a možnostmi jejich zjišťování. Dočtete se také o možnosti odkladu školní docházky, předčasném zařazení do základní školy, aj. Dříve, než přistoupíme k definování školní zralosti, budeme charakterizovat dítě předškolního věku, kterého se zkoumání školní zralosti týká, resp. dětí na konci této vývojové fáze.

2.1 Charakteristika předškolního dítěte

Předškolní věk je poslední fází raného dětství, trvá přibližně od tří do šesti let, resp. do nástupu do školy. V této fázi dochází ke zpomalování ve všech oblastech vývoje. Mění se postava, baculatá těla dětí se stávají vyššími a štíhlejšími. Konec fáze je určen především sociální událostí, kterou je nástup do školy. V předškolním věku se dítě začíná odpoutávat od rodiny, zajímat se o aktivity, ve kterých se může mezi vrstevníky prosadit. Dítě už zná normy chování, umí komunikovat s ostatními lidmi. Na druhou stranu má jeho myšlení stále charakteristické znaky dětského věku, jež je nutné překonat do doby nástupu do školy. Především kolem šestého roku dochází k velkým změnám tělesného, duševního, citového a sociálního vývoje v malém časovém rozmezí.

Jak jsme již zmínili výše, v předškolním věku dochází k zásadní přeměně tělesné stavby. Tělo již není válcovité, prochází proporčními změnami, prodloužením postavy a končetin, snížením podkožního tuku, zvýrazněním hrudníku. Obvod hlavy se vzhledem k rostoucímu tělu zmenšuje. V dřívější době byla změna tělesné struktury hlavním kritériem pro určování školní zralosti. Tzv. filipínská míra určovala, které dítě je možno zařadit do základního vzdělávání a které ještě není dostatečně vyspělé. Určování zralosti probíhalo tak, že dítě natáhlo ruku přes hlavu, a dosáhlo-li na ucho na druhé straně hlavy, bylo školně zralé. Výměna chrupu je typickým znakem proměny ve školáka. Dochází k vypadávání mléčných zubů nahrazovaných stálým chrupem. Mimo tělesné vyspívání se u dětí zvyšuje odolnost organismu. Vydrží větší tělesnou námahu, lépe se vypořádají s nemocemi, snesou větší fyzickou i psychickou zátěž. To vše přispívá k tomu, aby se dítě lépe adaptovalo na školní podmínky jak psychicky, tak fyzicky.

Vágnerová (2001) uvádí, že zrání centrální nervové soustavy ovlivňuje psychický vývoj dítěte. Jeho vnímání je globální, neanalytické. Stále převládá egocentrismus a vazba na prožitek. Nedokonalost lze objevit ve vnímání omezené části skutečnosti, nedostatečné hloubce a přesnosti. Okolní svět však dítě na prahu školní docházky začíná vnímat realističtěji. Oblíbenost pohádek pomalu uvažuje a nahrazují je příběhy o lidech a zvířatech. Při zvukovém vnímání je dítě schopno určit začínající hlásku ze zvuku slova, později i koncovou. Posun ve vnímání dítěte je možné pozorovat na kresbě postavy. Na kresbách postupně přibývají detaily, postavy získávají reálnější podobu. Svou pozornost je dítě schopné udržet krátkodobě. Pro trénování pozornosti se často využívají konstruktivní hry či plnění jednotlivých povinností. Slovní zásoba je v období předškolního věku bohatě rozvíjena, stejně tak tomu je i u řečové činnosti.

Zrání centrální nervové soustavy má také značný vliv na rozvoj pohybových funkcí. Podle Klégrové (2003) se postupně zdokonaluje jemná motorika a koordinace pohybů. Dítě se stává zdatnějším a odolnějším. Nejpřirozenější činností předškolního období je hra, která nabízí široké využití pro rozvoj dítěte. Dítě díky protažení postavy a nižší váze dokáže své pohyby lépe ovládat a zlepšuje se i hrubá motorika. Dále, než dítě dosáhne šesti let, by se již měla vyhranit laterálita, tj. upřednostňování pravé nebo levé ruky při psaní, kreslení a jiné práci rukou. Některé děti již dlouhou dobu upřednostňují pouze jednu ruku, ale jsou i běžné případy, kdy dítě používá obě ruce. Jednou užívají pravou, podruhé levou ruku pro stejnou činnost. Ačkoliv dítě využívá obě ruce při práci se stejným výsledkem, měla by být jedna ruka zvolena vedoucí rukou. A to z důvodu nácviku psaní. Spolu s hrubou motorikou prochází vývojem i jemná motorika. Dítě je schopné využívat prsty ruky k drobným pohybům, jako např. stříhání, navlékání korálků, modelování. K rozvoji jemné motorika však ještě dojde především při nácviku držení psacího náčiní a psaní. Jemná motorika se projevuje také při ovládnutí očí a mluvidel. U dítěte před vstupem do školy se ustáluje výslovnost hlásek. Pohyby očí se kolem šestého věku dostávají na úroveň stejnou, jako u dospělého člověka. Schopnost koordinovat pohyby očí bude mít velký význam při nácviku čtení.

Nesmíme opomenout ani sociální a emotivní vývoj dítěte předškolního věku. Dítě se již umí pohybovat v různých sociálních situacích, částečně ovládá své emoce. To je předpokladem pro dodržování kázně, která bude ve škole vyžadována. Porovnáme-li předškolní věk s předchozími vývojovými obdobími z pohledu socializace, dítě již ztrácí potřebu kontaktu s dospělým (Vágnerová, 2000). Začíná se objevovat snaha sbližovat se s vrstevníky při různých činnostech. Tuto tendenci můžeme zaznamenat v postupných

krocích. Nejprve to je jeden společník při hře, poté tři a více dětí dohromady. Tím se vytvářejí dětská společenství, ve kterých se jednotlivci učí vzájemnému respektu. Samotná hra je sice stále velmi důležitá v životě dítěte, ale dochází k jejímu mírnému úpadku. Dítě přestává být uspokojeno hravou činností, vyžaduje plnění úkolů. Na úkolu musí dítě jistou dobu pracovat, dokončit ji a za splnění dostává odměnu nebo ocenění. Ocenění je hlavní motivací k plnění úkolů. Co se týče vztahu předškolního dítěte a dospělého člověka, pro dítě je dospělý člověk zdrojem informací, a proto se stává terčem mnoha záludných otázek. Dospělý člověk představuje autoritu, kterou dítě poslouchá a nechá se jí řídit.

Všechny změny, které jsme výše popsali, vytvářejí podmínky pro nástup do školy. Nyní můžeme definovat školní zralost a její znaky.

2.2 Školní zralost

V pedagogickém slovníku je uvedeno vysvětlení termínu školní zralost jako „stav dítěte, který zahrnuje jeho zdravotní, psychickou i sociální způsobilost začít školní docházku a zvládnout požadavky školní výuky. U nás se zjišťuje orientačně při zápisu do 1. třídy, v případě pochybností psychodiagnostickými metodami v pedagogicko-psychologických poradnách. Na základě výsledků vyšetření nebo na žádost rodičů lze začátek školní docházky odložit, ve výjimečných případech uspišit“ (Průcha, Walterová, Mareš, 1995, s. 225).

Školní zralostí rozumíme schopnost dítěte přizpůsobit se nárokům, které od nich škola vyžaduje. Jde o stav, kdy je dítě přiměřeně fyzicky i psychicky připraveno pro vykonávání školních povinností a kdy je samo spokojeno s plněním úkolů, které jsou od něho vyžadovány. Dítě dosahuje školní zralosti kolem šestého roku. Problematikou školní zralosti se zabýval již Jan Amos Komenský. Podle jeho názorů byl nevhodnější věk pro začátek školní docházky šestý rok dítěte, tedy stejná doba jako je dnes. Komenský již ve své době řešil individuální rozdíly mezi dětmi, zkoumal následky předčasného nástupu do školy a naopak bezdůvodného oddálení školní docházky.

Aby dítě bylo schopno se učit, mělo by podle Bednářové a Šmardové (2010) disponovat základními kompetencemi důležitými pro tuto schopnost. Prvním z nich je sebevědomí. Dítě by mělo vědět, že dokáže kontrolovat své pohyby a své chování. Mělo by vědět, že pokud na něčem pracuje, je jeho snaha odměněna úspěchem, a že se může v případě potřeby obrátit na dospělého. Dítě by mělo být zvědavé a mít pocit, že je zajímavé dovídat se

něco nového. Dále by dítě mělo umět jednat s určitým cílem, chtít ovlivňovat dění v kolektivu. Důležité je i sebeovládání dítěte. Dítě předškolního věku by se mělo umět přizpůsobit a vlastní chování ovládat přiměřeně věku. Dalším kritériem je schopnost pracovat s ostatními, k tomu je nutné, aby dítě bylo přijímáno ostatními a zároveň druhým rozumělo. Mělo by být také vybaveno schopností komunikovat s druhými, mít radost z toho, že si může vyměňovat myšlenky, pocity a představy. To úzce souvisí s důvěrou v ostatní lidi v okolí dítěte a s příjemnými pocity vyplývajícími ze společné činnosti sdílené s ostatními dětmi a dospělými. A konečně by dítě mělo mít schopnost spolupracovat a při společné činnosti umět udržet své vlastní potřeby a potřeby ostatních v rovnováze.

Předpokladem pro zvládnutí role školáka je školní zralost, která má důležitý vliv na úspěšnost. S pojmem školní zralost souvisí pojem školní připravenost. Školní zralost je podle našeho názoru spojena s biologickou stránkou vývoje dítěte, kdežto školní připravenost představuje kompetence a dovednosti nutné pro úspěšné zvládnutí role školáka. Dítě musí rozlišovat jednotlivé role, do kterých se dostává. Mělo by se orientovat v komunikaci a dodržovat běžné normy chování. V tomto ohledu hraje největší roli rodina, od níž dítě přejímá hodnoty a normy a také postoj ke vzdělání, ovlivňující vztah a motivaci k práci ve škole.

Školní zralost je podle Vágnerové (2000) závislá na zralosti centrální nervové soustavy (dále i CNS). Zralost CNS se projevuje změnou reaktivitou dítěte, odolností k zátěži a schopností udržet pozornost. Dozrávání CNS má také vliv na motoriku dítěte, senzomotorickou koordinaci, zrakové a sluchové vnímání. Zrání i učení působí na školní úspěšnost a rozvoj poznávacích schopností. Pro dobrou adaptaci ve škole je požadována i určitá úroveň sebeovládání.

2.3 Znaky školní zralosti

Jakmile dítě dospěje do věku pěti či šesti let, stojí před rodiči rozhodnutí, je-li jejich dítě zralé pro vstup do školy, nebo jestli by bylo vhodnější zvolit odklad školní docházky. Možné je také zvažovat předčasné zařazení dítěte do školy v případě, že je na to připravené. Při posuzování školní zralosti se bere ohled na věk dítěte, tělesný vývoj, psychickou zralost, sociální a emocionální připravenost, zdravotní stav a pracovní vyspělost. V této části popíšeme jednotlivé kategorie školní zralosti a zmíníme se také o oblastech, které mohou být u zápisu do první třídy sledovány.

2.3.1 Fyzická zralost a zdravotní stav

Dítě dosahuje fyzické zralosti vhodné pro školní docházku kolem šestého roku věku. V kapitole Charakteristika předškolního dítěte jsme popisovali změny postavy dítěte na konci období předškolního věku, které odpovídají tělesné zralosti, tj. rychlý růst, změna proporcí těla. Se změnou postavy souvisí i odlišné ovládání těla. Dítě je schopné dosáhnout přesnějších pohybů a lepší koordinace těla. Dívky průměrně měří 105 až 115 cm, u chlapců se pohybuje průměrná výška kolem 110 až 118 cm. Váha u dívek bývá v rozmezí 19 a 23 kg, chlapci váží méně, 17 až 22 kg. Dalším, již výše zmíněným znakem zralosti je výměna mléčného chrupu, kterou lze lehce postřehnout, neboť dětem začínají vypadávat nejprve horní přední zuby. Dalším z kritérií je zdravotní stav dítěte. Pokud je dítě často nemocné a zamešká velký počet hodin, musí vynaložit více úsilí na doplnění učiva. Také děti menšího vzrůstu nebo slabé mohou mít ve škole problémy. Jsou snadněji unavitelné, mohou být terčem výsměchu kvůli svému vzrůstu a zažívat pocity méněcennosti. Odklad školní docházky z důvodu fyzické nezralosti umožní dítěti tělesně vyspět, poskytne čas pro dozrání imunity a dítěti ušetří nemalé problémy (Klégrová, 2003).

Posouzení zdravotního stavu je především v kompetenci dětského lékaře, případně odborného specialisty. Učitel si všímá vzrůstu a zdravotního stavu dítěte, lze si všimnout i obratnosti, správného držení těla a úrovně hrubé motoriky. K tomu postačí sledovat dítě při chůzi a běhu. Činnosti vyžadující skákání přes různé překážky nebo např. se švihadlem nám prozradí nejen jak je dítě obratné, ale také jakou má koordinaci a postřeh. Obratnost velkých svalových skupin společně s obratností ruky, postřehem a pozorností lze vyčíst

z aktivit, ve kterých je vyžadováno od dítěte provádět hod (Kutálková, 2005). Ačkoliv je mnoho příležitostí, jak sledovat úroveň pohybových schopností a fyzické zralosti, jsme toho názoru, že tato oblast u zápisu není klíčovou při diagnostikování školní zralosti.

2.3.2 Psychická zralost

Dalším hlediskem při posuzování školní zralosti je psychická vyspělost, která obsahuje celou řadu rozmanitých aspektů. V první řadě je důležitá úroveň poznávacích procesů. Globální vnímání ve sluchové a zrakové percepci přechází v diferencované. Rozvíjí se analyticko-syntetická činnost. Dítě dokáže rozlišit části obrazce, které dříve nevnímalo. Důležitým faktorem pro školní práci je paměť, konkrétněji schopnost záměrného zapamatování. Dítě by mělo upouštět od egocentrického myšlení, chápat svět realističtěji a utlumovat fantazii. Názorné myšlení by mělo být nahrazováno logickým. Svůj význam má i úroveň řeči, bohatý slovník a správná výslovnost. Pro úspěšný nácvik psaní je nutná vyspělá grafomotorika i správně zafixovaný úchop tužky. Kresba dítěte na prahu školní docházky by měla být již propracovaná, vyspělá, se zachycenými detaily. Ve škole hraje důležitou roli i pracovní zralost. Dítě by mělo projevovat zájem o činnosti v podobě úkolů. Mělo by se dokázat zaměřit na práci po určitou dobu, pracovat samostatně a aktivně, umět se přizpůsobit tempu ostatních. I nezajímavý úkol by mělo zralé dítě dokázat dokončit (Vágnerová, 2000).

Dostatečná úroveň rozumových schopností, stejně jako rovnoměrný vývoj v jednotlivých oblastech, je potřebný pro zvládnutí čtení, psaní a počítání. U zápisu je žádoucí porovnat úroveň vývoje dítěte s vrstevníky, zdali jim odpovídá nebo za nimi mírně či výrazně zaostává, příp. jestli je nezralé pouze v některé oblasti. Dětem, u kterých jsou poznávací funkce zpožděné, je prospěšné odložit školní docházku a věnovat jim zvýšenou péči. Může se stát, že dítě je dobře rozumově vyspělé, ale jedna oblast zaostává. V takovém případě je dobré se zaměřit na tuto oblast a dítě motivovat k činnostem, které ji podporují a rozvíjejí. Na druhé straně je možné objevit mimořádně nadané dítě, které svými schopnostmi převyšuje věk, avšak některé složky mohou být nedostatečně vyzrálé.

Dále se zaměříme na jednotlivé oblasti poznávací oblasti s možnostmi jejich sledování při zápisu do školy. Grafomotorika a kresba je první z mnoha oblastí. Kreslení úzce souvisí s dovednostmi psaní, proto se u zápisu sleduje úroveň jemné motoriky, grafomotorika

a vizuomotorika. Z kresby můžeme vyčíst mnoho důležitých informací o celkové úrovni vývoje, o jemné motorice, grafomotorice, o zrakovém a prostorovém vnímání, ale také o emocionalitě dítěte. Podle Bednářové a Šmardové (2010) vývoj grafomotoriky u předškolního dítěte závisí na mentální vyspělosti, zrakovém a prostorovém vnímání, lateralitě, paměti, pozornosti, úrovni jemné a hrubé motoriky. Motorika souvisí s fyzickou zdatností dítěte. Je-li dítě neobratné, může být vyčleňováno z kolektivu i ze zapojení do pohybových her. Což dále vede k nespokojenosti, vynechávání některých důležitých pohybů. Grafomotorika je ve školním věku blízce spojena se psaním. Neobratná grafomotorika pak činí potíže při psaní, snižuje čitelnost písma. Odráží se i v tempu psaní.

Nezralá jemná motorika a grafomotorika se u předškolního dítěte projevuje tak, že dítě nevyhledává činnosti vyžadující obratnost a koordinaci jemných pohybů, tzn., že si dítě nerado hraje se stavebnicemi, nerado vyrábí předměty nebo je v těchto činnostech nešikovné. Při každodenních aktivitách a sebeobsluze je méně obratné. Nerado kreslí a maluje. Jeho kresba je typická kostrbatou linií, silnou stopou tužky a neplynulými tahy. A obsah kresby je v porovnání s vrstevníky chudý. Kresba je sice po formální a obsahové stránce na úrovni dítěte předškolního věku, provedení je však horší. To přináší následky ve školní úspěšnosti. Dítě má problémy s osvojováním tvarů písmen, tahy jsou neplynulé. Dítě tlačí na podložku více, než je nutné. Jeho písmo kolísá ve velikosti i sklonu, až je celková úprava nečitelná. Rychlost psaní je nižší a vynaložené úsilí při psaní se projevuje na chybovosti. Ve vyšších ročnících pak dítě může mít problémy učit se z vlastních poznámek.

Při zápisu dítě často kreslí lidskou postavu, ve které se sleduje zájem, obsah kresby, propracovanost, detaily atd. Můžeme se setkat s dětmi, které jsou průměrně až vysoce inteligentní, ale jejich kresba se jeví podprůměrně, nebo naopak. Proto není možné posuzovat úroveň vývoje pouze podle kresby. Zaměříme-li se konkrétněji na kresebné projevy, dítě v pátém roce dokáže znázornit hlavu, trup, končetiny však bývají nakresleny jednou čarou. Kolem šestého roku věku již kresba končetin přechází k dvojdimenzionální², jednotlivé partie na sebe lépe a na správném místě navazují. Hlava již bývá doplněna o vlasy a prvky obličeje. Sedmileté dítě dokáže proporce zpestřit a v kresbě se objevuje i krk (Bednářová, Šmardová, 2010).

Mimo obsah kresby sledujeme i formální provedení, kresebné návyky. Mezi kresebné návyky patří držení těla, držení psacího náčiní, postavení ruky při kreslení, uvolněnost ruky

---

² končetiny jsou nakresleny dvojitou čarou

a tlak na podložku a plynulost vedení čar. Dítě před vstupem do školy by mělo držet psací náčiní ve špetkovitém úchopu. Nesprávné držení psacího náčiní způsobuje problémy při psaní.

Schopnost psát souvisí s koordinací mezi okem a rukou (vizuomotorikou). Její úroveň můžeme posoudit pomocí cvičení, zaměřených na obtahování obrázku provedeného jedním tahem. Tím zjistíme, jak je dítě schopné sledovat linii a vést směr tahu. Dítě by mělo takové cvičení provádět plynule, bez přerušování pohybu.

Před zahájením školní docházky by mělo dítě mít vyhrazeno ruku, kterou upřednostňuje. Jakou ruku preferuje, zjistíme během zápisu ze sledování dítěte při manipulaci s objekty a při kreslení.

Velmi důležitá je ve škole řeč. Řeč umožňuje rozvoj myšlení, poznávání a učení. Významný je i sociální aspekt řeči, která nám umožňuje dorozumívat se a tvořit mezilidské vztahy. Bednářová a Šmardová (2010) uvádí, že úroveň řeči je ovlivněna motorikou mluvidel, vnímáním a sociálním prostředím. Pro vývoj řeči je důležitým faktorem sluchové a zrakové vnímání. První slova dítěte bývají založena na zrakových podkladech. Jakákoliv porucha zraku či sluchu se negativně projeví na rozvoji řeči. Rodina dítěte hraje velkou úlohu ve vývoji řeči. Způsob výchovy, sociokulturní úroveň rodiny a mluvní vzor se projeví při osvojování si řeči.

Na řeč můžeme nahlížet z několika rovin. Foneticko-fonologická rovina se zaměřuje na sluchové rozlišování hlásek a jejich výslovnost. Aby dítě správně vyslovovalo jednotlivé hlásky, musí je umět rozlišovat a znát jejich správné znění. Do pěti let je nesprávná výslovnost považována za fyziologickou³, širší norma platí do sedmi let věku dítěte, ovšem je doporučováno již v této době věnovat dítěti odbornou péči pro odstranění vad výslovnosti. Po sedmém roce by dítě mělo vyslovovat bez chyb a není možné čekat na spontánní úpravu odchylek.

Lexikálně-sémantická rovina představuje porozumění řeči v běžném hovoru, chápání instrukcí, pojmů, vyprávění, apod. Patří sem i úroveň aktivní jazykové zásoby, schopnost vyjádřit to, co dítě vidí, vnímá a prožívá. Dítě by mělo dokázat definovat pojem, popsat obrázek, událost či situaci a samostatně vyprávět (Bednářová, Šmardová, 2010).

Dále se můžeme zastavit u morfologicko-syntaktické roviny, tedy u užívání slovních druhů, ohýbání a tvoření vět a souvětí. Bednářová se Šmardovou (2010) uvádějí, že

---

³ v tomto věku přirozenou, normální, která se časem upraví

od čtvrtého roku je dítě schopno běžně mluvit ve větách a souvětích s využitím všech slovních druhů. Pokud se objeví obtíže po této stránce, mohou oznamovat pomalejší zrání řeči, ale i mentálního vývoje.

Poslední rovinou je náhled na řeč v praktickém využití. Dítě by mělo mít takové dovednosti, aby bylo schopno požádat o něco nebo oznámit informaci, vyjádřit vztahy, pocity, prožitky a události. Patří sem i využití nonverbální komunikace pomocí gest, očního kontaktu a mimiky. Dítě by také mělo znát a dodržovat pravidla slušného chování při rozhovoru. Vědět, že skákat do řeči je nevhodné.

Nezralá řeč dítěte se může projevat nezájmem o komunikaci, vyhýbáním se, dorozumívacími problémy. Dítě může mít velký pasivní slovník, ale slova nedokáže využít. Lze si všimnout užití jednodušších vět a vynechávání některých slovních druhů. Projevit se mohou i obtíže ve vyjadřování, špatném vyslovování hlásek. Také problémy se zapamatováním krátkých textů a nezájem o pohádky a vyprávění mohou signalizovat nedostatečně vyvinutou řeč.

Shrneme-li to, výše uvedené projevy nedostatečně vyvinuté řeči mohou způsobovat mnoho problému po zahájení školní docházky. Špatná výslovnost se nepříznivě projeví v písemném i čteném projevu. Oslabení řeči působí obtíže se zapamatováním. Dítě vyžaduje více času na formulaci vět, dlouho hledá správný význam. Nedostatky mohou být zaznamenány i při pochopení textu. Celkový projev může být pasivní, dítě se vyhýbá komunikaci, s obtížemi navazuje kontakt.

V oblasti řeči při zápisu sledujeme řečový projev dítěte a jeho výslovnost. Výslovnost může být zjišťována i cíleně pojmenováváním obrázků. Všimáme si, které hlásky dítě vyslovuje špatně. Mimo výslovnost by měly být sledovány i komunikační schopnost a plynulost řeči.

Rozvoj řeči ovlivňuje do značné míry i sluch. Před ověřováním sluchového vnímání by měly být vyloučeny sluchové vady. Při sledování sluchového vnímání se lze zaměřit na několik oblastí. Schopnost naslouchat by mělo mít vybudovanou dítě předškolního věku, které dovede vyslechnout pohádku či vyprávění. Rozvoj této schopnosti je závislý na přístupu rodiny. Omezené naslouchání má dítě pocházející z rodiny, která dítěti nevypráví pohádky, není zvyklá na vzájemné naslouchání. Ve škole ovšem dítě musí naslouchat výkladu učitele. Velká část informací se k dítěti dostává formou sluchového vnímání. Dítě s oslabenou dovedností naslouchat nemá zájem o pohádky a vyprávění, s potížemi naslouchá instrukcím, výkladu a může mít potíže v komunikaci, kdy není schopen vyslechnout druhého.

Vnímání figury a pozadí, tj. zaměření pozornosti a vyčlenění zvuků z pozadí, uvádí Bednářová a Šmardová (2010) jako další oblast sluchového vnímání, jež je důležitá při soustředění. Děti, které mají oslabenou schopnost zaměřit se na požadované sluchové vjemy a ostatní zvuky vyčlenit, bývají nesoustředěné, až se může zdát, že neposlouchají. Mají problémy upřít pozornost na mluvené slovo, jsou snadno vyrušitelné a hůře přijímají instrukce a pokyny ze strany dospělých.

Sluchové rozlišování hraje roli ve vývoji řeči, výslovnosti a ve škole potom v psaní a čtení. Aby dítě správně vyslovovalo hlásky, musí je nejprve dokázat hlasově rozlišit. Nevyzrálá sluchová diferenciací se projevuje obtížemi ve výslovnosti, problematickým rozeznáváním známých zvuků a rozlišování zvuků podobných. Ve škole se pak může podepsat na chybách v písemném projevu v měkčení, délkách, v záměně znělých a neznělých souhlásek a chybách ve čtení.

Maříková (1998) shrnuje vše, co by dítě školně zralé mělo znát. Úroveň poznání charakterizuje znalost blízkého okolí dítěte a rodiny. Dítě by mělo znát své jméno a příjmení, věk, adresu bydliště, umět vyjmenovat členy rodiny a jejich zaměstnání. Před vstupem do školy by se dítě mělo orientovat v okolí svého bydliště, znát cestu do mateřské školy a zpět, určit důležité budovy v okolí. Je pravděpodobné, že dítě bude při cestě do školy přecházet vozovku, mělo by mít základní povědomí o pravidlech silničního provozu a znát světelné signály. Pokud dítě bude muset do školy dojíždět, mělo by být seznámeno s využíváním dopravních prostředků, tzn. nastoupit a vystoupit, zakoupit si jízdenku, příp. ji označit.

Dítě by mělo znát běžně užívané předměty a základní barvy. Orientovat by se mělo taktéž v částech dne a roku, znát dny v týdnu. Mělo by mít povědomí o základních rostlinách, ovoci a zelenině, základní druhy pojmenovat. V této souvislosti by mělo vědět, jak se chovat k přírodě. Další tematikou, ve které by se předškolní dítě mělo orientovat, jsou zvířata. Ta by dítě mělo umět rozeznat, pojmenovat, určit, která jsou domácí, která volně žijící. Již by měl být vybudován kladný vztah ke zvířatům. S přírodou souvisí i počasí, které by dítě mělo umět popsat (déšť, vítr, sníh, slunce) a dokázat charakterizovat jednotlivá roční období. Znalostí částí těla by také mělo být dítě na konci předškolního věku vybaveno, jakož i některých smyslových orgánů. S tělem souvisí i péče o zdraví a prvky základy hygieny.

Při zápisu do první třídy si učitelé všímají úrovně jazykového vývoje. Mnoho informací již bylo uvedeno výše, při zmínce o řeči. Pouze doplníme, že dítě by mělo dokázat určit první a poslední hlásku ve slově i jednoduchý rozklad slova na slabiky. Důležitou

složkou je výslovnost, která by měla být srozumitelná. Ačkoliv špatná výslovnost není hlavním důvodem pro odklad školní docházky, je nutné, aby dítěti bylo rozumět. Bohatou slovní zásobu by dítě mělo využít v složitějších, rozvinutých větách se správnou gramatikou. U zápisu je často požadováno od dítěte vyprávění příběhu, aby byla zjištěna, mimo úroveň výslovnosti, i schopnost vyjadřovat děj.

Při úkolech zaměřených na kreslení nebo „psaní“ si učitel u zápisu všímá úchopu psacího náčiní a míry uvolnění zápěstí. Samotný kresebný projev by měl být spontánní. Dítě by mělo prokázat znalost základních geometrických tvarů. Umět předměty třídit do skupin podle společných znaků, uspořádat podle charakteristických rysů (velikost, výška, šířka atd.). Při porovnávání dvou předmětů by dítě mělo umět určit, co je větší, menší, stejné. Umět vyjádřit by dítě mělo i prostorové vztahy předmětů a vzájemnou polohu s využitím předložek a příslovcí (před, za, nahoře, dole, vepředu atd.). Dítě v tomto věku zvládá řešit problémové situace, jakými jsou např. najít správnou či nejkratší cestu (bludiště). Nesmíme opomenout ani dovednost vyjmenovat řadu čísel alespoň do 5, dítě by mělo mít představu, jaké číslo je větší a menší a jaký počet vyjadřuje.

2.3.3 Sociální a emocionální zralost

Dítě pro školu připravené by mělo splňovat nároky sociální a emocionální zralosti. Je vyžadováno dokázat se odloučit od rodičů, přijmout roli žáka a s ní i odlišné chování k učiteli a spolužákům. Při výuce je nejčastěji využívána frontální forma učení, dítě musí být schopno se jí podřídit, umět spolupracovat a plnit požadavky skupiny. Z emočního hlediska by dítě již nemělo mít kolísavé nálady, které se často střídají. Je vyžadováno, aby dítě potlačovalo své negativní emoce a své chování regulovalo (Klégrová, 2003).

V průběhu zápisu do školy je možné výše uvedené požadavky sociálního a emocionálního charakteru sledovat. Učitel pozná, umí-li dítě komunikovat s dospělými podle obecně platných norem a jak navazuje vztahy. Také zjistí, dokáže-li pracovat samostatně při plnění úkolů.

Z našeho pohledu je zajímavá otázka věku a jeho role v problematice školní zralosti. Věk pro zahájení povinné školní docházky je v České republice stanoven na šest let. Přesněji, dítě, které dosáhne věku šesti let do konce srpna před začátkem školního roku, je povinno

začít školní docházku v tomto školním roce. Dále ředitel školy může souhlasit s přijetím dětí, které dosáhnou šesti let od září do prosince, pokud jsou tělesně a duševně vyspělé, jeho zákonní zástupci o to požádají a doporučí-li to i vyjádření školského poradenského pracoviště. Nově mohou být přijaté i děti, které oslaví své šesté narozeniny v rozmezí od ledna do června započatého školního roku. Aby mohly být přijaté, musí splňovat požadavky školní zralosti, které potvrdí mimo odborníků ze školského poradenského pracoviště i dětský lékař. Pokud dítě není zralé pro zapojení se do povinné školní docházky, může mu být povolen odklad o jeden školní rok. Začátek školní docházky je možné odkládat nejdéle do začátku školního roku, v němž dítě dosáhne osmi let (Věstník ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, 2010). Může se tedy stát, že se v jedné třídě sejdou děti pětileté až osmileté. V tomto období, kdy dítě prochází rychlým vývojem, je rozdíl dvou let velice znatelný. Psychologické výzkumy potvrzují, že mladší děti, i přes jejich nadání, jsou výrazněji nesamostatné, hravější a nesoustředěné. Vývojové rozdíly se neprojevují pouze v první třídě, mohou být zřetelné ještě po čtyřech letech školní docházky.

U věkového rozložení ještě zůstaneme a nahlédneme na věc statisticky. Výše jsme uvedli, že věková rozdílnost dětí v první třídě je způsobena především odkladem školní docházky. Tento fakt potvrzuje i analýza Hulíka a Tesárkové (2010), jež uvádí věkové zastoupení předškolních dětí u zápisu. *„Okolo 18 % dětí u zápisu je 7letých, podíl dětí starších 7 let je mizivý (v posledních třech školních letech dokonce pod 0,1 %). Do školního roku 2009/10 mohly být do prvního ročníku základní školy zapsány i děti mladší než 6 let, pokud byly shledány jako dostatečně zralé a dosáhly věku 6 let do konce kalendářního roku, kdy nastoupily povinnou školní docházku. Necelé 1 % dětí u zápisu je ve věku 5 let, z nich bylo do prvního ročníku zapsáno většinou okolo 90 %, asi 10 procentům dětí v tomto věku byl u zápisu udělen odklad povinné školní docházky.“*

2.4 Odklad školní docházky

Dítě školně nezralé může být uchráněno před selháním odkladem školní docházky. Úspěšný start ve škole ovlivňuje výkony nejen v prvním roce, ale projeví se i v dalších letech. Má vliv na vytváření kladného vztahu ke škole, učení a vzdělávání celkově. Dítěti, které zažívá neúspěch hned v počátcích svého základního vzdělávání, může předčasné zaškolení způsobit mnoho potíží. Pokud nedojde ke včasnému řešení a neúspěch trvá déle, může být narušeno sebevědomí dítěte, může se objevit ztráta zájmu o školu a další vzdělávání (Klégrová, 2003).

Výše jsme zmínili, že školní docházku lze odložit v případě, že dítě není po dovršení šestého roku tělesně a duševně přiměřeně vyspělé, pokud o to zákonný zástupce požádá. Aby ředitel školy, ve které bylo dítě zapsáno, mohl vydat rozhodnutí o odkladu, musí mít k dispozici dokumenty, kterými jsou posudek školského poradenského zařízení a odborného lékaře. Každý odborník posuzuje tu stránku vývoje, která odpovídá jeho specializaci. Lékař, obvodní, popřípadě odborný, v případě dlouhodobé lékařské péče vyšetřuje dítě po zdravotní stránce. Odklad může doporučit ze zdravotních důvodů. Školská poradenská zařízení, konkrétně pedagogiko-psychologická poradna, se zabývají psychologickou zralostí, speciálně pedagogická centra posuzují smyslově znevýhodněné a mentálně postižené děti. Odkládat školní docházku je možné až do zahájení školního roku, ve kterém dítě dosáhne věku osmi let (*Věstník ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky*, 2010).

Zdravotními důvody, které mohou vést k odložení nástupu do školy, bývají častá nemocnost dítěte a snížená odolnost organismu. Jestliže rodiče vědí, že dítě čeká po zahájení školní docházky operace, která vyžaduje dlouhodobější rekonvalescenci, je vhodné, aby možnost odkladu zvažovali i za takové situace. Žák, který často nebo delší dobu chybí ve výuce, musí vynaložit velké úsilí k tomu, aby dohnal zameškané učivo. Problémem je, že dítě po nemoci stále nemá organismus dostatečně odolný a zátěž, kterou pro něj dohánění látky představuje, může zpustit další onemocnění. Smyslové vady u dětí většinou posuzují odborní lékaři a záleží na nich, aby stanovili, bude-li vada znesnadňovat vzdělávání a jaká opatření doporučí. Dítě se smyslovým hendikepem bude jistě znevýhodněno ve výuce, ale pokud je v ostatních rovinách zralé, je schopno obtíže zdolat. Důvodem k odkladu mohou být i závažnější vady řeči, které by ovlivňovaly způsob vyjadřování, znesnadňovaly čtení a psaní (Klégrová, 2003).

Při zápisu do první třídy by měla základní škola podle školského zákona informovat zákonné zástupce o možnosti odkladu. Myslíme si, že právě zápis bývá častým okamžikem, kdy se obrátí na učitele o radu s odkladem. Jednak je dítě pozorováno učiteli, kteří mají dostatek zkušeností, aby dokázali zaznamenat nedostatky, rodiče také mají příležitost porovnat své dítě s dětmi ostatními, pokud to průběh zápisu umožňuje. Rodiče bývají odkázáni na služby pedagogicko-psychologických poraden, jestliže se potřebují o odkladu odborně poradit. Pracovníci poradny dítě odborně vyšetří. Při nálezu nedostatku v některé oblasti vývoje se postupuje tak, že se pracovník na vadu zaměří a procvičuje ji. Zákonný zástupce je povinen podat písemnou žádost o odklad nejdéle do 31. května kalendářního roku, v němž má dítě docházku zahájit. Od zápisu je tedy poměrně dlouhá doba k napravení některých odchylek. Typické jsou grafomotorické vady, problémy se zrakovým a sluchovým rozlišováním a řečové nedostatky.

V minulosti se na odklad školní docházky nahlíželo jako na něco neobvyklého. Dítě bylo považováno za hloupé, pokud nenastoupilo do školy. Trpěla tím celá rodina. Někteří rodiče nechápali, že ačkoliv dítě má odklad, může být chytré a ve škole úspěšné. Po překonání jednoho extrému se společnost přiblížila k druhému. Stalo se trendem nechávat dítě o rok déle v mateřské škole a tím mu prodloužit dětství. Jak se zdá, situace se zlepšuje v poslední době. Žádostí o odklad je mnoho, ale rodiče se o možnostech dítěte radí s odborníky a své kroky zodpovědně zvažují (Klégrová, 2003).

Výše jsme uvedli znaky, kterými by mělo zralé dítě disponovat. Nyní se zmíníme o typech dětí nedostatečně připravených pro školu, tudíž vhodných pro odklad školní docházky. Dítě výrazně retardované, jehož psychický vývoj zaostává za normou, je jedním z příkladů. Takové dítě je nezralé pro primární školu, ale může být připravené pro zvládnutí vzdělávání ve speciální škole. Dítě mírně podprůměrně rozvinuté je dalším typem dítěte nedostatečně připraveného pro školu. Pomalé dozrávání a předpoklad nižšího celkového rozvoje, především v kognitivní oblasti, jsou pro něho charakteristické. Některé děti zařazené do základního vzdělávání, dosahující šesti let až v průběhu školního roku, bývají příkladem klasicky nezralého dítěte. Odklad školní docházky v tomto případě přinese výhodu kvalitnějšího učení, protože dítě dostane prostor pro vývoj CNS a vnímání. Dítě s nerovnoměrným vývojem jednotlivých psychických funkcí se též nedoporučuje zapojit do školní docházky bez odkladu. Nerovnoměrnost se může projevat různě, např. dítě může být intelektuálně v normě, ale vnímání, grafomotorika či udržení pozornosti mu mohou dělat problémy (Kolláriková, Pupala, 2001).

Kolářová (2006) uvádí ve své práci nejčastější příčiny odkladu školní docházky, mezi které řadí nezralou pozornost a vizuomotorickou koordinaci, nezralé zrakové vnímání, špatnou prostorovou orientaci. Dále zmiňuje nedostatečnou jemnou motoriku, sluchové vnímání a grafomotoriku. Odklad bývá také zapříčiněn nedostatečně vyvinutou řečí či celkově nízkou úrovní předškolních zralostí.

Na tomto místě bychom chtěli ještě přidat několik poznámek k dodatečnému odkladu školní docházky. Pokud je nezralé dítě zařazeno do školního vzdělávání bez odkladu docházky, může dojít k dodatečnému odložení povinné docházky. K tomuto kroku musí dojít do konce pololetí první třídy za okolností, kdy se u dítěte projeví nedostatečná tělesná nebo duševní vyspělost, plnění školních povinností je nad jeho síly. Doporučeno je zařadit takové dítě buď do posledního ročníku mateřské školy, nebo do přípravného ročníku. To dítěti dává prostor, aby školně dospělo a mohlo nastoupit do školy za lepších podmínek. Opatření toho typu se však využívá výjimečně, protože může způsobit závažné problémy ve vztahu ke škole a sebedůvěra dítěte může být na dlouho dobu narušena.

Nyní se zaměříme na téma odkladu školní docházky ze statistického hlediska, uvedeme, jaký podíl tvoří děti nastupující do školy s odkladem. *„Jejich počty v posledních letech kolísají okolo lehce rostoucího trendu a pohybují se na hodnotách okolo 17 tisíc. Lehce kolísá i podíl dětí s odkladem povinné školní docházky ze všech, které přišly k zápisu – tvoří zhruba 14,5 %. Ze šestiletých dětí u zápisu bývá povolen odklad nástupu povinné školní docházky zhruba 17,5 – 18 % z nich, u 7letých a starších dětí je to již jen okolo 1 %. Ze všech chlapců u zápisu je jen lehce nad 77 % z nich ve věku 6 let, tedy ve věku zahájení povinné školní docházky. Je to dáno výrazně vyšším podílem povolovaných odkladů u chlapců než u dívek. Odklad je u zápisu povolen cca 23 % 6letých chlapců, u dívek je tento podíl na úrovni asi 12,5 %. Právě vlivem povolovaných odkladů je podíl 7letých chlapců u zápisu do základních škol téměř čtvrtinový, u dívek je podíl 7letých jen na úrovni 13,5 %“* (Hulík, Tesárková, 2010).

2.5 Předčasný nástup k plnění povinné školní docházky

Výše byla zmíněna možnost zařazení dítěte do základního vzdělávání před dosažením šestého roku věku. Do školy mohou nastoupit žáci, kterým bude šest let až v průběhu první třídy, tj. od září do června následujícího kalendářního roku, jsou-li dostatečně tělesně a duševně vyspělí a požádají-li o to jejich zákonní zástupci. Rodiče těch dětí, které dosáhnou šesti let do konce prosince, musí k žádosti přiložit vyjádření poradenského centra, rodiče dětí narozených později k výše uvedeným požadavkům ještě přiloží lékařské doporučení. Předčasně zaškolené dítě musí disponovat stejnými vlastnostmi jako jeho starší spolužáci, nestačí tedy, že se rozvíjí přiměřeně svému věku. To znamená, že by dítě mělo být napřed ve vývoji. Takových případů není mnoho. Když k nim dojde, většinou žádají o předčasný nástup zákonní zástupci dětí nadprůměrně psychicky vyspělých, které pobyt v mateřské škole již neuspokojuje. O takovýchto jedincích bychom mohli prohlásit, že jsou nadaní. Ovšem musíme zdůraznit, že nadané dítě není vždy pouze to, které je do školní docházky zařazeno předčasně.

Nadání v RVP ZV je definováno jako „*soubor schopností, které umožňují jedinci dosahovat výkonů nad rámec běžného průměru populace*“ (2007, s. 112). Žák může být talentovaný v jedné oblasti, nebo mít nadání několik. Mezi oblasti nadání se řadí oblast duševních schopností a intelektu, tvořivost a produktivita, oblast umění a sociální schopnosti. V odhalování mimořádného nadání u žáka nám mohou pomoci některé specifické znaky, kterými jsou např. hlubší znalosti, než je vyžadováno, vytváření vlastních pravidel, kreativní postupy v řešení problému, perfekcionalismus, dobrá koncentrace a paměť atd. Již v předškolním věku je možné postřehnout výjimečné schopnosti nadaných dětí. Děti jsou nadmíru zvědavé, mají až zarážející znalosti, novým věcem se rychle naučí a o svých zájmech jsou schopné se bavit se staršími dětmi a dospělými. Stává se, že se vrstevníků straní, nedokážou se zapojit do jejich her.

Zákon 561/2004 Sb., § 17 upravuje vzdělávání nadaných dětí. Školy by měly vytvářet prostředí vhodné pro rozvoj nadaných jedinců. Využit k tomu mohou rozšíření výuky některého předmětu, nebo skupiny předmětů, upravit organizaci vzdělávání nadaných žáků. Může jim být vypracován i individuální vzdělávací plán, pokud to doporučí poradenské pracoviště. Poskytnuty mohou být i další úpravy výuky nadaných dětí: rozšířený nebo prohloubený obsah vzdělávání, specifické úkoly či přítomnost ve výuce starší žáků.

2.6 Přípravné třídy základní školy

V souvislosti s dodatečným odkladem jsme se setkali s tematikou přípravných tříd. Základní školy mohou zřizovat přípravné třídy, se svolením krajského úřadu, pro děti sociálně znevýhodněné a pro děti, kterým by zařazení do takové třídy mohlo jejich vývoj vyrovnat v posledním roce před zahájením školní docházky. Děti s odkladem tak nemusí chodit další rok do mateřské školy, ale mají možnost navštěvovat tyto třídy. Zde si zvyknou na školní prostředí a systém. Oproti vzdělávání v mateřských školách je zde důraz na rozvíjení znalostí a dovedností potřebných pro školní docházku. Třídy se otevírají za podmínek, že je bude navštěvovat minimálně 7 dětí, maximální hranicí je 15 dětí. O přijetí žáka do přípravné třídy rozhoduje ředitel školy, která třídu provozuje, na základně písemné žádosti zákonných zástupců a doporučení školského poradenského zařízení. Stejně jako vzdělávání v posledním ročníku mateřské školy je vzdělávání v přípravných třídách bezplatné (školský zákon).

Kapitola Přípravenost dítěte pro vstup do školy charakterizuje požadavky, které by měl splňovat dítě školně zralé. Mimo to nabízí možnosti, které lze využít v případě, že dítě ve svém vývoji nedosáhlo na požadovanou úroveň nebo naopak se zdá být dostatečně připraveno na školu ještě před šestým rokem věku. Kapitola třetí popisuje některé diagnostické testy, které by podle našeho názoru bylo možné využít při zjišťování školní zralosti.

3 Diagnostické testy pro zjišťování školní zralosti

K diagnostikování školní zralosti, kterou se zabývala předchozí kapitola, můžeme využít některý z velkého množství materiálů, které jsou v současné době k dispozici. Testy jsou vytvořené odborníky a některé z nich mohou být spolehlivě využity právě při zápisu do první třídy. Díky testům je možné odhalit děti nezralé, které by mohly mít potíže a následně spolu s rodiči navrhnout možná řešení.

Kondáš v roce 1984 vypracoval dokument Pozorovací schéma na posuzování školní zralosti, který slouží učitelům k hodnocení dítěte na základě pozorování dítěte při plnění tří úkolů (Zelinková, 2007). Dítě vypráví obsah pohádky, obkresluje písmeno a je vystaveno uměle vyvolané situaci (učitel se „náhodou“ netrefí do koše při vyhazování papíru, nebo mu „náhodou“ upadne tužka), kde se hodnotí jeho reakce. Učitel pak vybírá z tříступňové škály vhodnou variantu pro úroveň řeči a s ní spjaté výslovnosti, komunikace, reprodukce obsahu, vyjadřovacích schopností. Dále se posuzuje činnost a hra dítěte, jeho vztah a zájem o činnost a hru a osvojování si nové činnosti. Následuje diagnostika motoriky, tzn. ovládání pohybových aktivit, zručnost a obratnost. Učitelé pozorují i grafomotorickou úroveň, sociabilitu, jak dítě zvládá sebeobsluhu, jeho emocionálnost a chování. U chování se blíže soustředí na samostatnost, aktivitu, hravost, disciplinovanost a přizpůsobivost. Test je sestaven tak, že u každé oblasti jsou charakteristiky, které učitel zaškrťává a posléze z nich tvoří závěry a určuje, které oblasti je třeba podpořit.

Kondáš také vytvořil Obrázkovo slovníkovou skůšku v roce 1971, která slouží k vyšetření školní zralosti. Zaměřuje se na slovní zásobu a rychlost u předškolních dětí. Test tvoří 30 barevných obrázků, které zkoušené děti popisují, tedy říkají, co na obrázku vidí, nebo co tam lidé dělají.

Prediktivní baterie obtíží ve čtení je materiál vytvořený Lazarovou, který upravila a ověřila podle Inizana. Česká verze vznikla v letech 1997 – 1998. Přestože je v názvu zmíněno pouze čtení, tato zkouška ověřuje celkovou připravenost dítěte. Skládá se ze dvou částí, řečové a časově-prostorové zkoušky. První zmíněná zkouška zkoumá artikulaci (při opakování slov), schopnost vyjadřování, porozumění řeči a fonologickou diskriminaci⁴. Druhá zkouška, časově-prostorová, se zabývá zrakovou pamětí, zrakovou diskriminací⁵,

---

⁴ schopnost rozlišování zvukových vjemů (hlásek, slov, tónů)

⁵ schopnost rozlišování různých předmětů vnímaných zrakem (barva, tvary, písmena)

obkreslováním tvarů, reprodukcí rytmu viděného a slyšeného a skládáním kostek podle předlohy. Některé z uvedených úkolů lze zadávat více dětem najednou, avšak jiné úkoly musí plnit dítě individuálně. Z výsledků se pak vypracovávají závěry zdůvodňující odložení školní docházky a na jejich základě se navrhuje plán pro nápravu potíží.

Pro odhalení odchylek, které by mohly způsobovat dyslexii, ale i ke stanovení úspěšnosti a připravenosti pro školu doporučuje Zelinková (2007) využít Škálu rizika dyslexie vytvořenou Bogdanowiczovou. Tento test zabere 10 minut a může ho provádět jak učitel, tak rodič, avšak dobře metodicky připraven. Škála rizika dyslexie uvádí sedm bodů, podle nichž lze diagnostikovat dyslexii. První bodem je pohybová neobratnost v rámci hrubé motoriky, která se projevuje špatným během, neobratností, problémy se zapojením do pohybových her, obtížemi při učení se jezdit na kole. Pokud si dítě nechce, nebo s obtížemi zavazuje tkaničky, zapíná knoflíky, má problémy při manipulačních hrách typu navlékání korálků, lze hovořit o problémové neobratnosti v oblasti jemné motoriky, která je dalším znakem dyslexie. Špatná senzomotorická koordinace, projevující se obtížemi při stavění z kostek, dítě nerado kreslí a jeho kresby jsou primitivní, je dalším rizikem. Škála rizika dyslexie zahrnuje i opožděný vývoj v oblasti laterality, kdy dítě používá obě ruce až do konce předškolního období. Opožděný vývoj předpokládá i v prostorové orientaci a orientaci v tělesném schématu. Škála očekává také zpožděný vývoj zrakové pozornosti a paměti, jež se značí bezradností v kresbě, obtížemi při skládání obrázků (např. puzzle). Posledním bodem je opožděný vývoj řeči, jako je nesprávná artikulace více hlásek a obtíže při vyslovování složitých výrazů. Na základě Škály rizika dyslexie lze určit oblasti, ve kterých by mělo dojít ke zlepšení ve vývoji.

U dyslexie ještě zůstaneme, zmíníme-li se o Screeningovém testu diagnostiky dyslexie. Test podle Zelinkové (2007) odhaluje problémy v oblasti vývojové poruchy čtení nejen u předškolních dětí, ale i u dospělých. Autoři Nicolson a Fawcett sestavili soubor úkolů pro děti od pěti let, jehož cílem je včas zasáhnout v odstraňování poruch. Jestliže dojde ke včasné diagnóze, lze opožděný vývoj v oblasti čtení dohonit, nebo minimalizovat. Screeningový test⁶ probíhá následovně: dítě rychle pojmenovává 20 obrázků, 30 vteřin navléká korálky, u dvojic slov určuje, jsou-li shodná (buk – buk, kůň – kůl, den – dej, atd.). Další úkol je zaměřen na tělesnou stabilitu, sleduje se reakce na postrčení zezadu (jestli se dítě po strčení lehce zakymácí, postaví se na špičky, udělá jeden nebo více kroků vpřed, nebo se nepohne vůbec). Test obsahuje poznávání první hlásky ve slově a rýmování („Řekni, zda se

---

⁶ metoda, která vyhledává v populaci odchylky od normálu formou testu

rýmují slova: myš – ruka, kos – nos aj.“ a „Urči první hlásku ve slovech: den, taška, nůž“ atp.). Dalším krokem je opakování čísel (51 – 39 – 136 - ...) a opakování číslic (4, 8, 3, 9, ...), také jmenování písmen (t, s, d, e, w, ...). Dítě určuje pořadí zvuků, které slyšelo, a kopíruje základní geometrické tvary. Po vypracování testu, které by nemělo trvat déle jak 30 minut, je test obodován. Z úspěšnosti plnění jednotlivých úkolů se pak vypracovává plán následné práce.

Orientační test školní zralosti, původně vytvořen Kernem, je další ze skupiny screeningových testů, který pro účely posuzování školní zralosti upravil Jirásek v roce 1964. Test patří k nejznámějším a nejužívanějším a skládá se ze tří úkolů: kresby mužské postavy, nápodoby psacího písma a obkreslení obrazce z puntíků. Úkoly mohou plnit testované děti hromadně. Při vyhodnocování jsou úkoly oznámkovány, podobně jako ve škole, pěti stupni. První úkol, kresba mužské postavy, slouží k odhalení obecného vývoje. Je-li tento úkol ohodnocen známkou 4 až 5, signalizuje to nedostatečnou zralost pro školu. Zbývající dva úkoly, nápodoba psacího písma a obkreslení obrazce, jsou zaměřené na grafomotoriku a schopnost dítěte analyzovat předlohu. Jakmile dítě úkoly nezvládne, tzn., obdrží-li z jednotlivých úkolů známku 4 až 5, je vhodné podstoupit další, podrobnější test pro potvrzení výsledku.

Využit lze i Edfeldtův *Reverzní test*, modifikovaný pro předškolní děti, který zjišťuje připravenost pro čtení. Skládá se ze dvou sad po 36 položkách, A a B. Dítě si má všimnout rozdílů mezi dvěma obrázky. Nejprve plní variantu A, potom se zadává B.

Matějček a Vágnerová vytvořili Zkoušku vědomostí předškolních dětí, díky které je možné zjistit rozumové schopnosti dítěte a jejich uplatňování. Test je rozdělen do 10 částí po 4 otázkách. Jednotlivé otázky se týkají počtu, času, her, pohádek, společenského zařazení atd. Je doporučováno doplnit touto zkouškou Jiráskův test školní zralosti (Svoboda, Krejčířová, Vágnerová, 2009).

Mimo testy zaměřené na celkové hodnocení školní zralosti lze využít i testů či pouze některých položek zaměřených na určité oblasti, např. ke zjištění úrovně fonologické a vizuální percepce, senzomotoriky, úrovně řeči, rozumových schopností, pozornosti, apod. Příkladem mohou být testy hodnotící fonologické vnímání. V období vstupu do školy dozrává fonologická diferenciací, syntéza a analýza. Dítě, které v některé složce zaostává, by mohlo mít ve škole problémy se čtením a psaním. Vágnerová a Klégrová (2008) navrhuje vyšetření fonologické diferenciací pomocí WM testu a Testu rizika poruch čtení a psaní. Dítě zralé pro školu by mělo být schopno rozlišit nesmyslná slova, k čemuž se využívá WM test. Je

možné využít také úkoly z Testu rizika poruch čtení a psaní, v nichž testované dítě určuje počáteční hlásky slov, rozlišuje hlásky uvnitř slova. S přispěním SAS-M testu je možno vyšetřit fonologickou analýzu a syntézu. Pokud dítě nerozpozná začáteční písmena v jednoduchých slovech (např. pes, voda), je to signálem možného rizika neúspěchu ve škole.

Pro učení a čtení je nutná vyspělá zraková percepce. Pro vyšetření vizuálního vnímání lze použít Edfeldtův reverzní test (dále i ERT) či dílčí úkol z Testu rizika poruch čtení a psaní pojmenovaný Zrakové rozlišování. Problémů se zrakovou analýzou a syntézou si lze povšimnout při Jiráskově testu školní zralosti, kdy dítě nedokáže pochopit, že obrazec je složený s teček v určitém uspořádání. Také je můžeme objevit při obkreslování složitějších obrazců podle předlohy.

Zaměřit se můžeme i na grafomotorické schopnosti dítěte. V této oblasti je možno využít především kresebných testů. Kresba lidské postavy, konkrétně kresba muže, je součástí již výše uvedeného Jiráskova screeningového testu školní zralosti. Jirásek vytvořil stupnici bodování v pěti bodech. Pokud kresba byla špatná, Vágnerová s Klégrovou (2008) doporučují ji zopakovat, aby se vyloučily možné nepříznivé vlivy působící na dítě během kreslení. Kresba odpovídající dítěti připravenému pro vstup do školy by měla být realistická. Postava by měla mít hlavu, krk, ruce, nohy a rysy obličeje. Obkreslování obrazců a písma může rovněž pomoci v hodnocení grafomotorické úrovně. Nedostatky v této oblasti mohou souviset se zrakovým vnímáním, ale také se senzomotorickými dovednostmi (ovládání tužky, napodobení předlohy co nejpřesněji). Grafomotorickou úroveň lze ověřit Matějčkovým testem obkreslování. Součástí Jiráskova testu školní zralosti je nápodoba písma. Dítě, které tento úkol nezvládlo, můžeme dále vyšetřit Testem rizika čtení a psaní. Zde je úkol pro přepisování jednodušší.

Zralé dítě by také mělo disponovat dobrým mluveným projevem, tím myslíme mluvení ve větách, bez chyb ve stavbě vět a gramatice. Abychom posoudili řeč, většinou nám k tomu postačí rozhovor s dítětem. Zároveň tím zjistíme komunikační schopnosti dítěte. Chceme-li však dítě vyšetřit pomocí testu, Vágnerová a Klégrová (2008) radí využít úkoly z S-B testu, nebo WISC-III. Při ověřování řeči bychom měli sledovat i kvalitu artikulace. Dítě by mělo vyslovovat většinu hlásek správně, ačkoliv jsou některé nepřesnosti tolerovány (např. problémy ve výslovnosti hlásek r a ř). Z Testu rizika poruch čtení a psaní můžeme využít úkol posuzující artikulaci obratnost, v němž dítě opakuje obtížnější slova.

Rozumové schopnosti posuzuje dále zmíněný *S-B test*. Při testování můžeme narazit na dítě, které odmítá plnění úkolů, jež ho nebaví. U práce vydrží jen krátkou dobu, s prvním

neúspěchem odmítne pokračovat v práci. To je charakteristické pro nezralé dítě, které by při zařazení do školy zažívalo neúspěch spojený s neschopností kontrolovat své emoce a chování.

Aby se dítě adaptovalo na školu bez výraznějších problémů, je žádoucí, aby dosáhlo emoční stability, bylo odolné vůči zklamání, dokázalo se odpoutat od matky, přizpůsobit se chodu jiného prostředí s autoritou v podobě učitele a vycházelo se spolužáky. Při vyšetření dítěte je možné postřehnout problémy v této oblasti u nezralého dítěte v podobě problematického navazování kontaktu, odmítáním komunikovat, projevů úzkosti apod. Informace o sociální adaptabilitě lze získat z rozhovoru s rodiči.

K vyšetření inteligence dětí předškolního věku je možné využít *S-B test*⁷. Vágnerová a Klégrová (2008) uvádí, že je zkouška rozdělena na 4 části. První část testuje verbální myšlení. Hodnocení verbálního myšlení probíhá na základě výsledků tří úkolů. Slovník je prvním z úkolů, jež obsahuje 13 obrázků, které by měly testované děti popsat. Dále děti dostanou za úkol porozumět běžným životním situacím. Nejprve se situace týkají znalostí lidského těla, potom běžných lidských činností aj. Poslední úkol ve zjišťování verbálního myšlení se jmenuje absurdita. Děti mají určit, co je nesmyslného na ukazovaných obrázcích. Mimo verbální myšlení se test zaměřuje na kvantitativní myšlení. Tento druh myšlení lze v době předškolního věku hodnotit pouze pomocí jediného subtestu. Předškolní děti ještě nemají dostatečné počtářské schopnosti a dovednosti. V testu děti určují počty předmětů na obrázcích, určují pořadí apod. Třetí část celého testu se zabývá abstraktně vizuálním myšlením, které se skládá ze dvou podtestů. Z analýzy vzorů, kde se do výřezu desky vkládají základní geometrické tvary ve správné poloze, děti hledají stejnou stranu kostky jako na předloze, sestavují obrazce minimálně ze dvou kostek, lze zjistit nejen abstraktně vizuální myšlení, ale i manuální zručnost či senzomotorickou koordinaci. Druhým podtextem třetí části je napodobování, které se využívá ke zjištění vizuální percepce a senzomotorických dovedností. Děti manipulací s kostkami napodobují předlohu a obkreslují základní geometrické tvary. Poslední částí celého testu je ověřování krátkodobé paměti. Opět se testuje s využitím dvou subtestů. Prvním z nich je paměť na korálky, jež zahrnuje úkoly zaměřené na vizuální paměť a schopnost zkonstruovat zapamatovaný model. Dalším podtestem je paměť na věty, kde má dítě přesně reprodukovat slyšenou větu.

---

⁷ Stanford-Binetův test inteligence vytvořený francouzskými autory A. Binetem a T. Simonem v roce 1905, který prošel několika úpravami. Nejnovější variantou je pátá revize z roku 2003. V České republice se však používá čtvrtá revize, jež vyšla v roce 1995 po úpravě psychologem Smékalem.

Wechsler také vytvořil test hodnotící inteligenci dětí. Wechslerův test pro předškolní děti, který byl v roce 2004 potřetí upraven, je označován podle Vágnerové a Klégrová (2008) jako WSC-III. Je určen pro děti již od dvou let. Test se však dělí na dvě části a pro starší předškoláky je určená druhá část testu. Zkoumána je celková úroveň inteligence stejně jako dílčí faktory, např. slovní porozumění, percepční uspořádání, pozornost, krátkodobá paměť a tempo plnění úkolů. Nyní se zaměříme na způsob zjišťování uvedených dílčích kategorií celého testu. Slovní porozumění se hodnotí pomocí subtestu zaměřeného na vědomosti dítěte. Obsahuje 30 otázek, na které dítě odpovídá. Další subtest, potřebný k vyhodnocení slovního porozumění, představuje 19 úkolů zaměřených na určování podobnosti. Dále se dítěti představí 30 slov, které má definovat. V tomto subtestu se sleduje pasivní slovník dítěte. Posledním podtestem se sleduje porozumění pomocí 18 otázek na vhodné chování v popsanych situacích, na vysvětlení, proč daná věc existuje atd. Druhou zkoumanou oblastí je percepční uspořádání, sledující vizuálně prostorové schopnosti, vizuální percepci, senzomotorickou koordinaci a manuální zručnost. Převládají praktické úkoly, které se plní v úkolech: doplňování obrázků, řešení obrázků, kostky a skládanky. Doplňování obrázků charakterizuje 30 obrázků, ve kterých chybí nápadný detail. Řazení obrázků je zaměřeno na pochopení hlavní myšlenky příběhu. Dítě je postaveno před úkol správně seřadit 14 obrázků. Předposledním subtestem je 12 úkolů zaměřených na práci s kostkami. Dítě skládá podle předlohy stejný obrázek pomocí 2 až 9 kostek. Tento úkol je omezen časově a bodován, může tedy dojít k ovlivnění výsledku způsobenému nedostatkem času. Na konci druhé oblasti, percepčního uspořádání, se plní úkol skládanky. Dítě dostane pět částí, které má složit dohromady bez předchozího seznámení s cílovým obrazcem. Úkol má význam ve zjištění úrovně vizuální percepcie a senzomotorické koordinace. Třetí oblastí diagnostiky je koncentrovanost, která určuje kvalitu pozornosti, soustředěnosti i krátkodobou paměť. Zjišťuje se s využitím dvou subtestů, počtů a opakování čísel. Prvně zmíněné počty lze popsat jako 24 úkolů, které sledují paměť dítěte, pozornost a způsob uvažování. V druhém subtestu, který měří krátkodobou paměť a pozornost, dítě reprodukuje řadu čísel. Po zjištění koncentrovanosti se pozornost obrací na rychlost zpracování. Tyto dvě kategorie k určení inteligence příliš nepřispívají, spíše sledují specifické schopnosti. Kategorie rychlost zpracování souvisí s tempem plnění úkolu, kvalitou pozornosti a krátkodobou pamětí. Zjišťuje se pomocí dvou subtestů. Kódování, ve variantě pro děti do 8 let, používá pět symbolů. Úkol spočívá v tom, že dítě do záznamového archu přiřazuje a k obrázkům či číslům připsuje vhodné symboly. Druhý subtest, hledání symbolů, plní dítě tak, že určuje, vyskytuje-li se

v řádku určitý symbol. Při plnění úkolu je možné odhalit dítě se specifickou poruchou učení či s ADHD syndromem. Splnění celého Wechslerova testu zabere asi 70 minut.

S-B test a WSC-III test jsou podle autorek Vágnerové a Klégrové (2008) nejčastěji využívanými testy pro hodnocení inteligence. S-B test je pro předškolní děti vhodnější než druhý zmíněný WSC-III. Oba testy jsou poměrně náročné, je nutné hodnotit veškeré získané informace. Myslíme, že je vhodné využít pouze některých subtestů, nebo kombinací pro diagnostiku školní zralosti, či odhalení některých vad vedoucích k odkladu školní docházky a celé testy ponechat pracovníkům pedagogicko psychologických poraden.

Gruszczyk-Kolczyńska se zabývá zkoumáním nezralosti pro matematiku. Z několika výzkumů a pozorování dopívajících s matematickými problémy vyvodila podmínky, které by měly být dodrženy před výukou matematiky (Zelinková, 2007). Dítě je pro výuku matematiky zralé, jestliže počítá po jednom, přidává a ubírá z paměti nebo s využitím prstů, jestliže zvládá konkrétní rozumové operace, konkrétněji stálost počtu, porovnávání, porovnávání čísel a řazení podle velikosti. Začátek vyučování matematiky je podmíněn i schopností přechodu od konkrétních operací k abstraktním, blíže jazykově symbolickou oblastí, tedy čtením čísel a aritmetickými formulacemi. Zapotřebí je i emocionální zralost, v okruhu matematiky to znamená, pozitivní postoj k samostatnému řešení úloh a emocionální zdatnost zvládat obtížné situace. A nakonec Gruszczyk-Kolczyńska uvádí nutnost rozvoje percepčně-motorických funkcí, tj. grafický aspekt.

Na závěr bychom chtěli podotknout, že výše zmíněné testy jsou využívány k diagnostice školní zralosti v pedagogicko psychologických poradnách. Zastáváme však ten názor, že by učitelé přítomní u zápisu do první třídy základní školy měli mít základní znalosti těchto testů, nebo aspoň povědomí o tom, jaké oblasti jsou v testech zkoumány, aby dokázali odborně posoudit školní zralost dítěte.

4 Návrh netradičního zápisu

Následující část diplomové práce je věnována návrhu netradičního zápisu do první třídy. V předchozích kapitolách jsme již zmínili mnoho informací, týkajících se zápisu, mimo jiné i kdy bývá vyhlašován a jak dlouho trvá, jak staré děti se k zápisu musí dostavit atd. Dítě musí k zápisu doprovodit rodič nebo zákonný zástupce, který se prokáže občanským průkazem a předloží rodný list dítěte. Zápis probíhá především proto, aby škola zjistila předběžný počet budoucích žáků první třídy, ale také aby se dítě i rodiče seznámili se školním prostředím. Cílem zápisu je také společně s rodiči zvážit školní zralosti dítěte, popř. navrhnout další postup v přípravě dítěte na zařazení do školy. Průběh zápisu leží zcela v rukou školy. Neexistují žádné předpisy, podle kterých by měl zápis probíhat. Obecně se hovoří o dvou typech zápisů, o tradičním a netradičním. Tradiční zápis chápeme jako rozhovor předškolního dítěte s učitelkou, která pomocí svých otázek zjišťuje úroveň vývoje dítěte. Netradiční zápis, podle našeho názoru v dnešní době častější forma, probíhá plněním úkolů na stanovištích. Může se konat v jedné třídě, ale stanoviště bývají rozmístěna i po celé budově školy. Při zápisu je možné se setkat s modifikací některého z výše uvedených diagnostických testů. Zápis představuje důležitou událost v životě dítěte. Školy se na něj předem pečlivě připravují. Většinou si předškolák odnáší domů pamětní list a drobné dárky na památku tohoto dne.

Pro zjištění cíle diplomové práce, zjištění školní zralosti, byl navržen netradiční zápis do první třídy. Celý návrh je možné rozdělit na dvě části. První část obsahuje popis aktivit plněných při zápisu na jednotlivých stanovištích. Druhou část pak představuje navržený test ověřující školní zralost, který závěr zápisu vypracovaly zúčastněné děti. Činnosti na jednotlivých stanovištích byly navrženy na základě studia odborné literatury tak, aby z nich bylo možné získat maximum informací potřebných pro stanovení školní zralosti. Závěrečný test se skládá z pěti otázek. Tři z nich jsou modifikací výše zmíněného Jiráskova orientačního testu školní zralosti. Zbylé otázky jsou obměněnou formou úkolu plněného na některém ze stanovišť.

Navrhovaný netradiční zápis byl realizován v prostorách základní školy v Ústí nad Orlicí. Účastníky zápisů byly předškolní děti ve věku 5 až 6 let navštěvující mateřské školy v Ústí nad Orlicí. Celkem se netradičního zápisu zúčastnilo 26 dětí. Chlapců bylo 15, osm pětiletých a sedm šestiletých. Dívek se zúčastnilo celkem 11, z nichž osmi dívkám bylo 5 let a třem 6.

4.1 Královský zápis

Netradiční zápis byl motivován světem pohádek. Zúčastněné děti se přenesly do království, které bylo zmíněno v jednotlivých úkolech plněných na stanovištích a v testových otázkách. Jednotlivými stanovišti procházelo dítě za doprovodu učitelky, která vysvětlovala úkoly a zároveň i dítě pozorovala. Pro záznam postřehů z průběhu zápisu byl navržen Protokol o průběhu pozorování (viz Příloha č. 1).

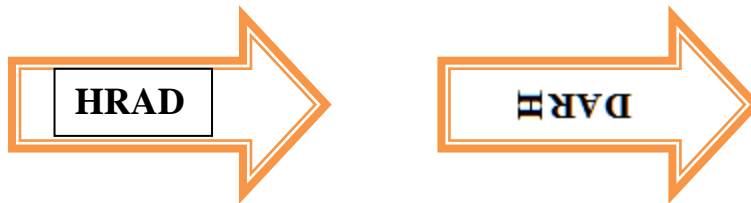
Samotnému plnění úkolů na stanovištích předcházela motivační pohádka (viz Příloha č. 2). Text pohádky byl na některých místech nahrazen obrázkem, což dávalo možnost zapojit do příběhu i dítě, které „četlo“ obrázky a tím doplňovalo učitelku. Postavy vystupující v motivační pohádce (král, princezna) mělo dítě pojmenovat svým jménem, resp. podobným jménem transformovaným do opačného pohlaví. Příběh motivační pohádky nebyl dokončen, což představovalo možnost pro dítě zapojit svoji fantazii a pohádku dokončit. Cílem zařazení motivační pohádky bylo poskytnutí prostoru a času pro dítě adaptovat se na prostředí a učitelku, ztratit ostych. Následující část věnujeme popisu činností na jednotlivých stanovištích.

Stanoviště č. 1 – Ukazatel

Motivace: „*Abychom našli správnou cestu do království, musíme najít nějaký ukazatel. Podívej se, já jeden vidím. Ale co se to stalo?! Písmena na ukazateli jsou přetočená...*“

Na zdi byly připevněny dva ukazatele vyrobené z látky. Na nich pomocí suchých zipů přilepena látková písmena. Na jednom ukazateli jsou umístěna správně, ve druhém je jejich poloha zaměněna (viz Obr. č. 1). Úkolem na stanovišti č. 1 bylo umístit zaměněná písmena do správné polohy podle vzoru. Při manipulaci s písmeny byly děti tázány, zda znají některá písmena.

Obr. č. 1.:

Při plnění úkolu bylo manipulováno s písmeny, díky tomu bylo možné sledovat jemnou motoriku a lateralitu. Aby byla písmena správně umístěna, musela být zrakem porovnána. Z úkolu bylo také možné zjistit znalost písmen.

Stanoviště č. 2 – Královská zahrada

Motivace: „Už jsme zjistili, kterým směrem máme jít, tak se můžeme vydat do království. Před hradem mají velikou královskou zahradu. Vidiš, tam v dálce roste první strom. Je to kouzelná hrušeň. Ale co to jenom na ni roste?!...“

Na tabuli byl nakreslen strom, ve kterém bylo připevněno magnetické ovoce (viz Obr. č. 2). Zde měly zúčastněné děti pojmenovat plody, které na stromě rostly a odstranit ty, které na strom nepatří, jestliže jim bylo řečeno, že strom je kouzelná hrušeň. Poté byly dotázány, zda-li znají nějakou básničku o hrušce (Foukej, foukej větříčku), kterou samostatně, nebo s pomocí recitovaly.

Obr. č. 2:

Úkol na stanovišti č. 2 byl zaměřen na znalosti dítěte v oblasti základního ovoce. Dítě muselo nejprve pojmenovat všechny plody a potom správně odstranit na základě znalostí všechny plody, které na strom nepatřily. Při recitaci se sledovala výslovnost hlásek, přednes.

Stanoviště č. 3 – Hrad

Motivace: „Ty jsi vyprávěl/a básničku tak krásně, že jsi probudil/a větríček z básničky. Větríček se tak moc radoval, že o sobě zase slyšel, až rozbořil hrad. Dokážeš ho zase postavit?...“

Na lavici byly připraveny díly z dřevěné stavebnice (krychle, kvádry, jehlany, válce, atd.) základních barev v různých velikostech. K nim byly přidány prvky základních geometrických tvarů (čtverec, obdélník, trojúhelník, kruh). Dítě bylo požádáno o postavení hradu z nabízené stavebnice. Po dostavění hradu bylo účastníkovi položeno několik otázek týkajících se znalosti geometrických tvarů (využity byly pouze základní geometrické tvary), barev a porovnávání 2 předmětů (která kostička je větší/menší/jsou stejné).

Hodnocena byla úroveň jemné motoriky a zručnost při stavbě hradu. Znalost geometrických tvarů a barev. Také úroveň matematických představ, konkrétně znalost pojmů větší, menší, shodný. Z úkolu bylo možné vyvodit pracovní zralost, posouzením, je-li dítě schopno vydržet u úkolu až do jeho splnění.

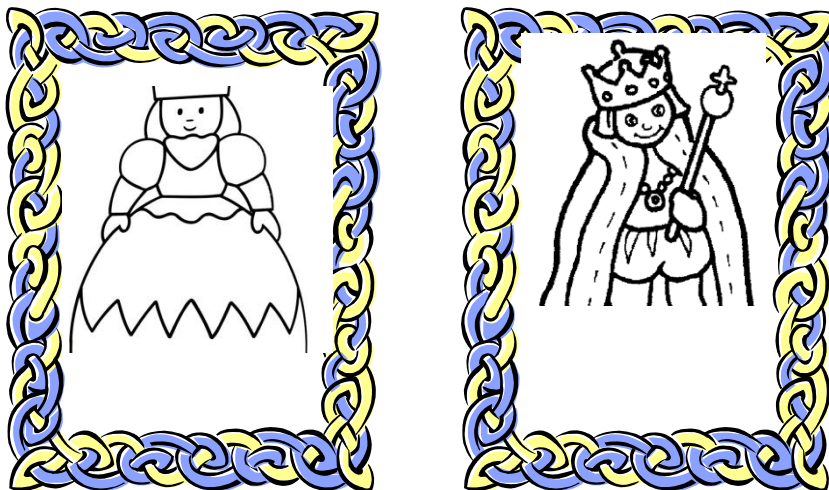
Stanoviště č. 4 – V královské galerii

Motivace: „Když už jsi postavil hrad, pojd', půjdeme se podívat, jak to v něm vypadá... Kde jsme se to objevili? Víš, kde jsme? Samé obrazy tu jsou... Aha, to asi bude královská galerie. Víš co to je galerie? Tady jsou vystaveny obrazy krále, královny, prince a princezny, kteří v království žijí. Ale co to tady vidím?! Podívej se, malíř nedokončil obrazy...“

Na malířském stojanu byly připevněny černobílé nedokončené obrázky princezny a krále (viz Obr. č. 3). Obrázky bylo možné sejmout a pracovat s nimi ve vodorovné poloze (na lavici). Dítě si vybralo obrázek, který dokončovalo. K dispozici mu byly pastelky.

Úkolem bylo dokončit vybraný obrázek. Dítě mohlo obrázek dokreslit nebo pouze vybarvit. Po vypracování úkolu byla dítěti položena otázka týkající se barev a obrázek mu byl ponechám.

Obr. č. 3:

Na stanovišti č. 4 byla sledována úroveň grafomotoriky, lateralita a správnost úchopu psacího náčiní. Kontrolována byla i znalost barev pomocí otázek zjišťujících barvu oblečení apod.

Stanoviště č. 5 – Tajná chodba

Motivace: „Už jsme byli v královské galerii, kam se podíváme teď? Podívej se, tam je nějaká tajná chodba. Kam asi vede?...“

Po překonání překážky: „Aha, tajná chodba nás vyvedla ven z hradu. Vidiš někde někoho? Podívej se, tam na poli... Co se to tam jenom děje?“

Ve třídě byl umístěn prolézací tunel, kterým dítě prolezlo. Po překonání překážky dítě stálo před obrazem s pohádkou „O veliké řepě“ (viz Obr. č. 4), kde vyprávělo pohádku (s pomocí) a podle obrázku určovalo počet a pořadí.

Obr. č. 4:

Stanoviště č. 5 bylo zaměřeno na zjištění sociální zralosti (odvaha prolézt tunel). Při vyprávění pohádky byla sledována schopnost vystihnout děj, plynulost řeči, výslovnost, vyjadřovací schopnosti a slovní zásoba. Následoval rozhovor, ze kterého vyplynula úroveň matematických představ (určení prvního a posledního, kdo je před a za, počítání do 5).

Vyhodnocení záznamů uvedených v Protokolu o průběhu zápisu uvedeme v kapitole 5 společně s vyhodnocením závěrečného testu pro ověření školní zralosti (viz Příloha č. 3).

5 Diagnostika školní zralosti prostřednictvím netradičního zápisu

Školní zralost u zúčastněných předškolních dětí byla hodnocena především na základě navrženého závěrečného testu. Výše bylo uvedeno, že poznatky z průběhu zápisu byly zaznamenávány do protokolu. Protokol o průběhu zápisu byl sestaven ze 13 položek, u kterých byla vybírána vyhovující odpověď na základě pozorování. Pomocí protokolu se zjišťovala znalost jména a příjmení zúčastněných dětí, jejich věk. Do protokolu se uváděla znalost písmen, barev a ovoce užitého v průběhu zápisu, úroveň výslovnosti, vyjadřování a řečový projev dítěte. Další položka protokolu se týkala znalosti geometrických tvarů nebo matematických pojmů, se kterými se dítě mohlo při zápisu setkat. Poslední tři položky byly zaměřeny na orientaci v prostoru, dovednosti vyjmenovat číselnou řadu a úchop psacího náčiní.

Ze získaných výsledků vyplývá, že 100 % dětí účastnících se zápisu znalo vlastní jméno a příjmení. Dále bylo zjištěno, že svůj věk neznají 4 % z celkově 26 dětí. Položka č. 3 byla zaměřena na znalost písmen, která byla v průběhu zápisu použita. Z výsledků bylo zjištěno, že 12 % účastníků znalo všechna písmena, některá písmena znalo 76 % dětí a žádné písmeno nepoznalo 12 %. Všechny barvy, se kterými se zúčastněné děti setkaly, dokázalo označit 88 % dětí, pouze některé z barev pojmenovalo zbývajících 12 %. Před účastníky zápisu stál úkol pojmenovat základní plody ovoce. Bylo zjištěno, že všechny plody bylo schopno pojmenovat 77 % dětí. A 23 % dětí poznalo alespoň některé plody. Při sledování výslovnosti bylo objeveno 69 % dětí, které vyslovovaly s chybou. Ukázalo se, že nejfrekventovanější chybou bylo špatné vyslovování hlásek r a ř. Na vyjadřování byla zaměřena 7. položka protokolu. Výsledky ukázaly, že 100 % účastnících se předškolních dětí se dokázalo vyjadřovat v celých větách. Následující položka se týkala také řeči, tentokrát řečovému projevu. Bylo pozorováno, jsou-li děti schopné hovořit plynule, nebo jestli mají potíže, jako je zadržávání, koktání či překotné mluvení. Výsledky této položky, stejně jako předchozí, ukázaly, že plynulý projev mělo 100 % zúčastněných dětí. Znalost geometrických tvarů, objevujících se v průběhu zápisu, prověřovala položka číslo 9. Všechny geometrické tvary znalo 65 % a aspoň některé z nich pojmenovala zbývajících část účastníků, tedy 35 %. S matematickými pojmy (např. první, poslední, před, po, více, méně, stejně aj.) dokázalo pracovat všech 26 dětí, úspěšnost této položky byla 100%. Stejně tak se všech 26 dětí správně orientovalo v prostoru. Při ověřování dovednosti vyjmenovat početní řadu bylo zjištěno, že 100 % účastníků dokáže napočítat více než do 5 (ve většině případů byli schopni

vyjmenovat řadu čísel do 10). V poslední položce byla zaznamenávána úroveň úchopu psacího náčiní. Ukázalo se, že všechny děti, tedy 100 %, měly úchop správný.

Vyhodnocení závěrečného testu pro ověření školní zralosti

Jednotlivé úkoly byly ohodnoceny známkami v rozmezí od 1 do 5, kde stupněm 1 jsou hodnoceny nejlepší výkony a stupněm 5 nejhorší výkony. Kritéria, podle kterých byly jednotlivé úkoly hodnoceny, jsou uvedena níže.

Úkol č. 1

Přepiš 4 písmena (h, R, α , D) co nejpřesněji podle předlohy.

(úkol č. 1 byl modifikací úkolu z Jiráskova orientačního testu školní zralosti, kritéria hodnocení byla použita podle tohoto testu)

- 1 – Dobře čitelné napodobení předlohy. Písmena nejsou dvakrát větší než v předloze. Písmena jsou ve stejné poloze, jako je předloha nebo se odchyľují o méně než 30⁰.
- 2 – Ještě čitelné napodobení všech písmen.
- 3 – Lze rozpoznat alespoň tři písmena.
- 4 – Předloze odpovídá aspoň jedno písmeno.
- 5 - Čmárání

Úkol č. 2

Škrtni, co na kouzelnou jabloň nepatří.

- 1 – Škrtnuty všechny ostatní plody kromě jablek.
- 2 – Škrtnuty dva ze tří plodů, které na strom nepatří.
- 3 – Škrtnuty 3 libovolné plody (včetně jablek).
- 4 – Škrtnuty 4 libovolné plody nebo pouze 1.
- 5 – Škrtnuto všechno nebo nic.

Úkol č. 3

Vybarvi zeleně dva trojúhelníky, červeně jeden obdélník, žlutě dva kruhy.

- 1 – Vybarveno přesně podle zadání.
- 2 – Správně vybarveny prvky, na počtu nezáleží.
- 3 – Správně vybarveny alespoň 3 prvky.
- 4 – Správné užívání barev při vybarvování.
- 5 – Neorientuje se, použité jiné barvy.

Úkol č. 4

Překresli královský erb.

(úkol č. 4 byl modifikací úkolu z Jiráskova orientačního testu školní zralosti, kritéria hodnocení byla použita podle tohoto testu)

- 1 – Téměř dokonalé napodobení. Velmi malé vychýlení jednoho bodu z řádky nebo sloupce je tolerováno. Obrazec může být zmenšený, zvětšený nesmí být víc než o polovinu. Obrazec rovnoběžný s předlohou.
- 2 – Počet i sestavení bodů odpovídá předloze. Vychýlení až tří teček o půl šířky mezery mezi řádky nebo sloupci lze prominout.
- 3 – Celek s obrysem odpovídá předloze. Výškou a šířkou ji nepřevyšuje více než dvakrát. Teček nesmí být více než 20 a méně než 7. Tolerance pootočení.
- 4 – Obrazec obrysem neodpovídá předloze. Skládá se ale stále z teček. Na počtu a na velikosti nezáleží. Jiné tvary nejsou přípustné.
- 5 – Čmárání.

Úkol č. 5

Nakresli krále.

(úkol č. 5 byl modifikací úkolu z Jiráskova orientačního testu školní zralosti, kritéria hodnocení byla použita podle tohoto testu)

- 1 – Nakreslená postava má hlavu, trup a končetiny. Hlavu spojuje s trupem krk, který není větší než trup. Na hlavě jsou vlasy (popř. pod čepicí nebo kloboukem) a uši, na obličejí oči,

nos a ústa. Paže jsou zakončeny rukou s pěti prsty, nohy jsou dole zahnuté. Syntetický způsob zobrazení.

2 – Splnění požadavků jako výše kromě syntetického způsobu zobrazení. Tři chybějící části (krk, vlasy, prst, ne však části obličeje) mohou být prominuty, pokud jsou vyváženy syntetickým způsobem zobrazení.

3 – Kresba má hlavu, trup a končetiny. Paže nebo nohy jsou nakresleny dvojitou čarou. Může být vynechán krk, uši, vlasy, oděv, prsty, chodidla.

4 – Primitivní kresba s trupem. Končetiny (alespoň jeden pár) jsou vyjádřeny jednou čarou.

5 – Není jasně zobrazen trup (hlavonožec nebo „překonávání hlavonožce“) nebo oba páry končetin.

Celkové hodnocení úspěšnosti při zápisu

Na základě celkového hodnocení byla určena úroveň školní zralosti. Dítě, které obdrželo celkové hodnocení v rozmezí 1 – 3, u zápisu uspělo. Z toho vyplývá, že jeho školní zralost je podle navržených kritérií pro zařazení do školy dostačující.

Dítě s hodnocením 4 až 5 u zápisu neuspělo, to znamená, že mu bylo doporučeno školní docházku odložit.

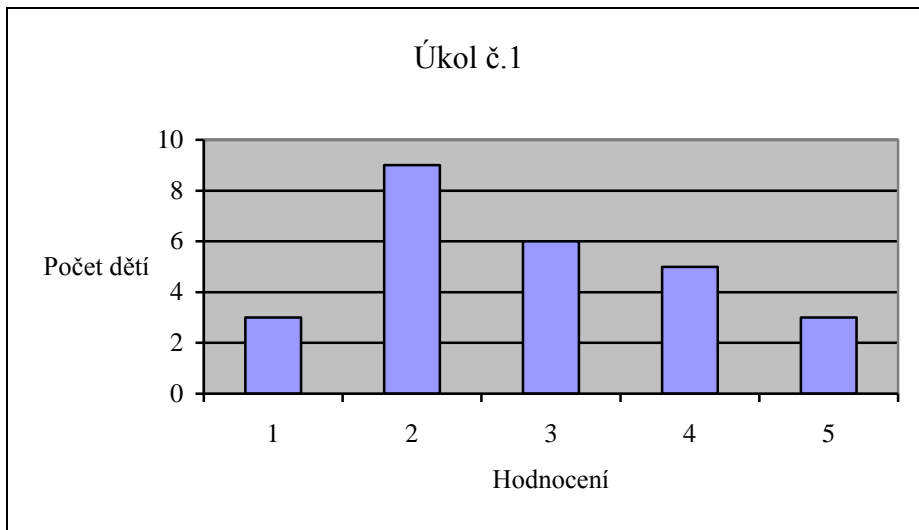
Následující část shrnuje plnění jednotlivých úkolů uvedených v závěrečném testu.

Úkol č. 1

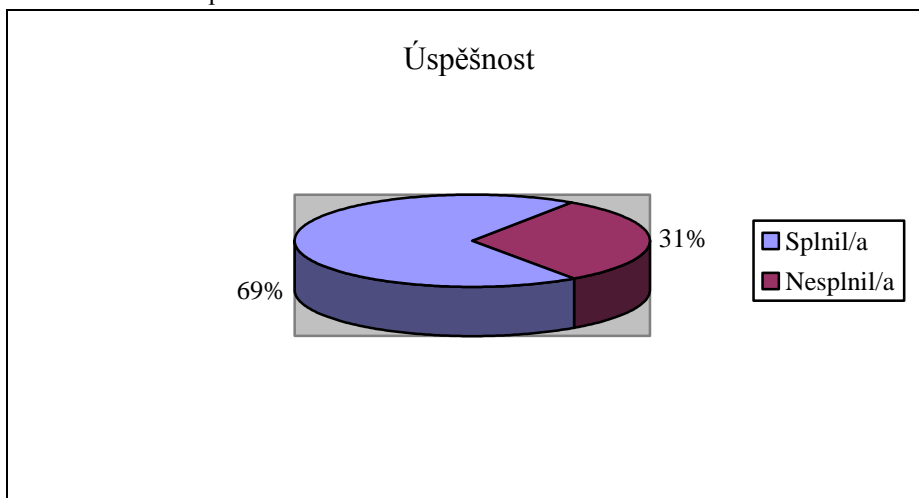
Přepiš písmena.

Úkolem bylo přepsat 4 písmena (h, R, α , D) co nejpřesněji podle předlohy. Hodnocena byla čitelnost, velikost a poloha písmen.

Graf 1: Přehled hodnocení v úkolu č. 1

Graf 2: Celková úspěšnost v úkolu č. 1

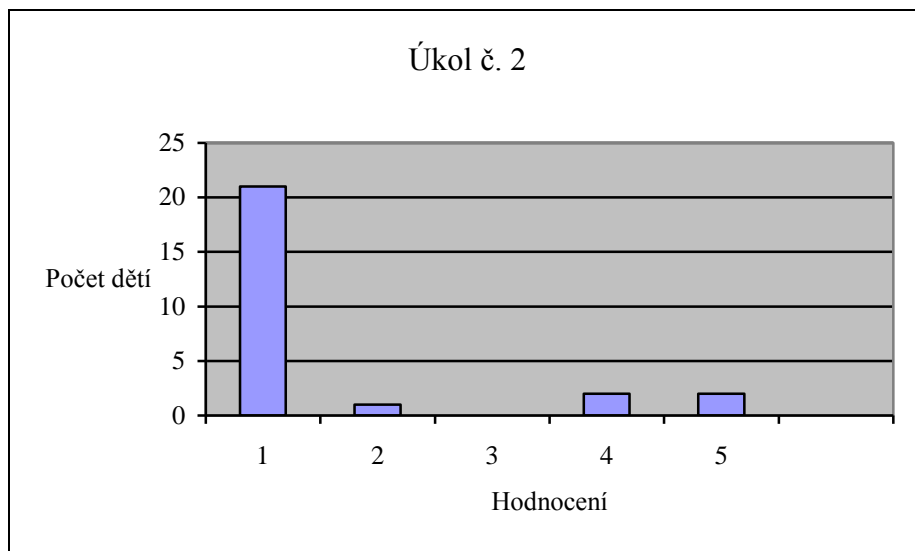
Grafomotorický vývoj zkoumaného vzorku dětí stále probíhá. Pouhé 3 děti z 26 byly schopné provést čitelný zápis bez jiných problémů. Stanovou hranici pro úspěšné zvládnutí úkolů nesplnilo 31 % z 26 zkoumaných dětí.

Úkol č. 2

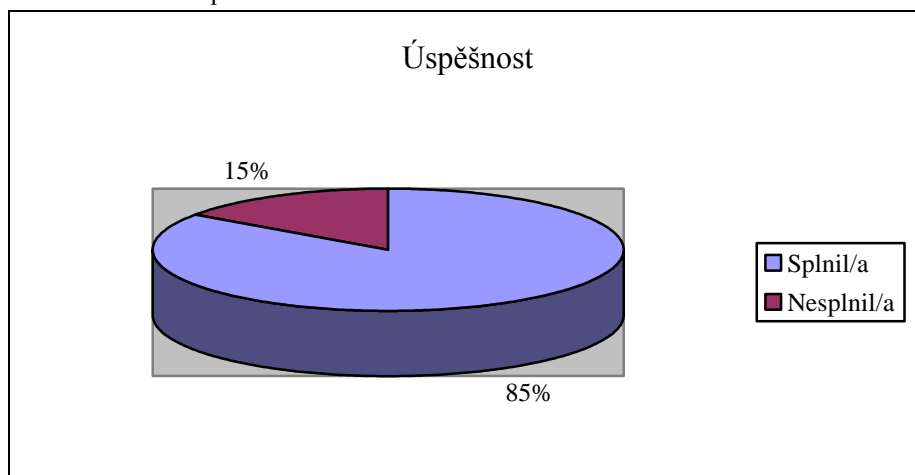
Škrtni, co na kouzelnou jabloň nepatří.

Dětem bylo zadáno škrtnout z obrázku (ze stromu jabloně) to, co na něj nepatří. Hodnocení bylo založeno na počtu a správnosti škrtnutých objektů.

Graf 3: Přehled hodnocení v úkolu č. 2

Graf 4: Celková úspěšnost v úkolu č. 2

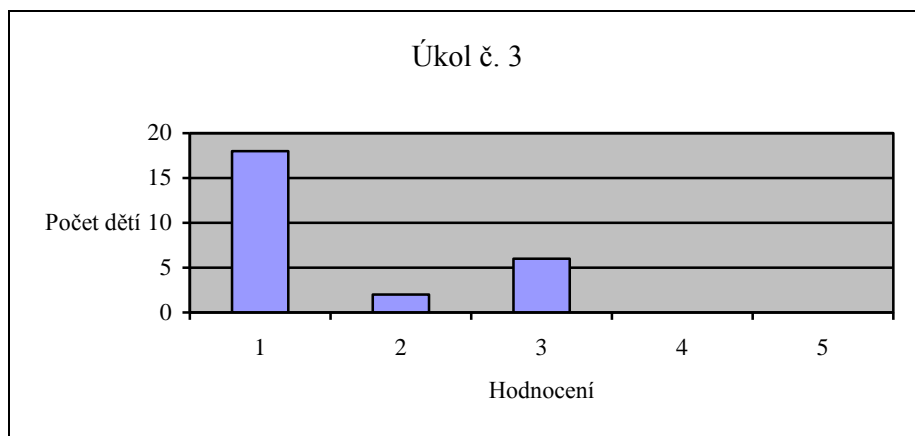
Úkol zaměřený na teoretické znalosti vypracovalo úspěšně, tj. s hodnocením 1 celkem 21 dětí z 26. U obou dětí s hodnocením 5 nebyl zaškrtnut žádný objekt, což mohlo být způsobeno nepochopením zadání.

Úkol č. 3

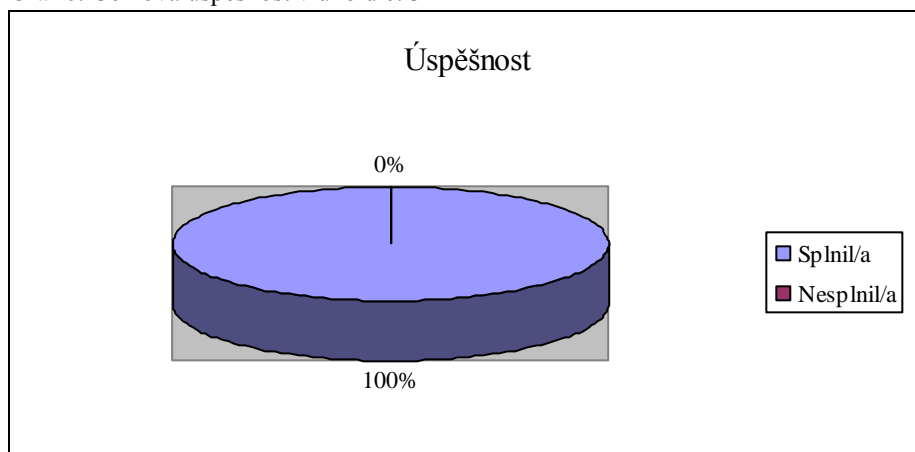
Vybarvi zeleně dva trojúhelníky, červeně jeden obdélník, žlutě dva kruhy.

V obrázku složeném z geometrických tvarů byly podle instrukcí vybarvovány jednotlivé tvary v různém počtu. Hodnocen byl správný výběr barev, geometrických tvarů, jejich počet.

Graf 5: Přehled hodnocení v úkolu č. 3

Graf 6: Celková úspěšnost v úkolu č. 3

Znalost geometrických tvarů a barev je podle výsledků dětem známá. Úkol splnilo 100 % dětí.

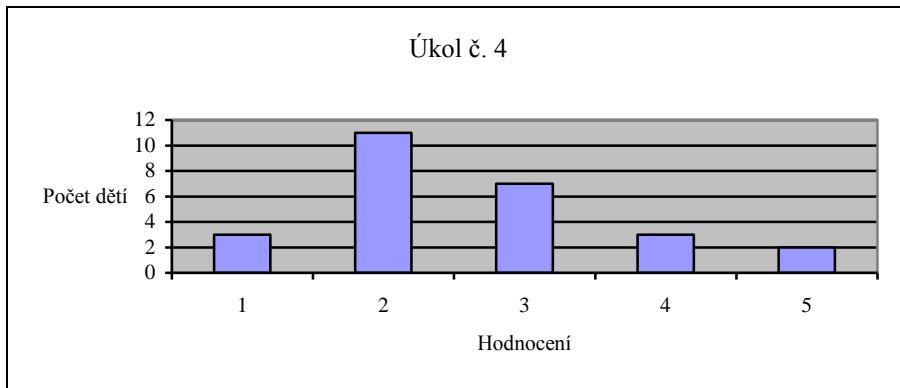

Úkol č. 4

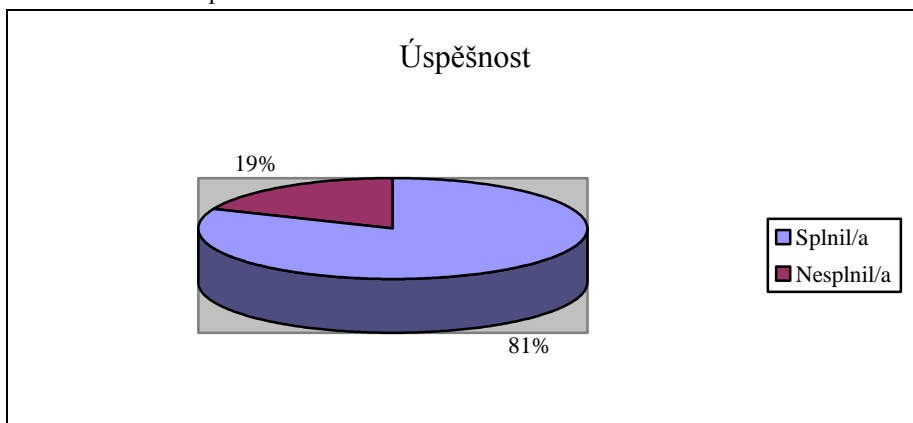
Překresli královský erb.

Děti měly z předlohy překreslit body co nejvěrněji dle předlohy do daného obrazce.

Graf 7: Přehled hodnocení v úkolu č. 4

Graf 8: Celková úspěšnost v úkolu č. 4

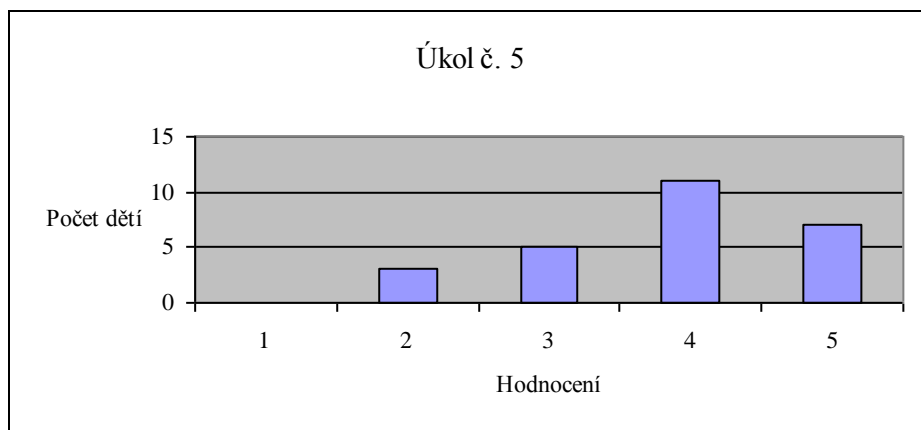
Poměrně náročný úkol vyžadující vizuomotorickou soustředěnost a přesnost splnilo 81 % dětí, tj. 21 z 26 dětí. Avšak nejlepšího hodnocení dosáhly pouze 3 děti. Naopak nejhorší výsledek, v testu v podobě čmárání, byl dosažen 2 dětmi.

Úkol č. 5

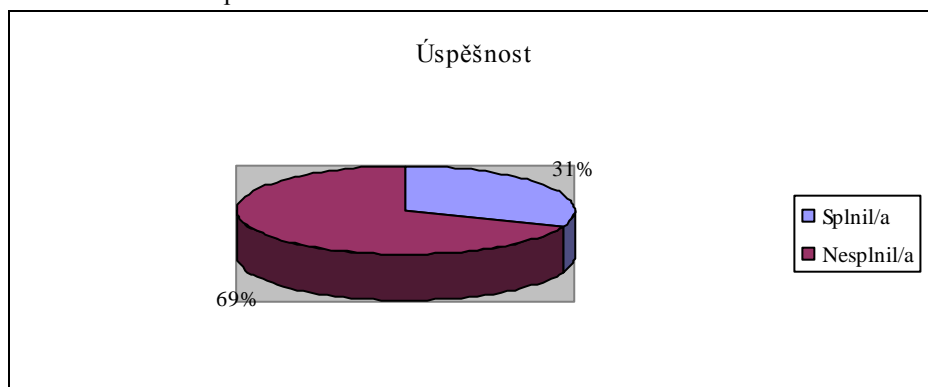
Nakresli krále.

Úkolem bylo nakreslit mužskou postavu. Hlavním kritériem bylo provedení kresby, způsob zobrazení postavy, počet prvků a jejich správné umístění.

Graf 9: Přehled hodnocení v úkolu č. 5

Graf 10: Celková úspěšnost v úkolu č. 5

Celkové výsledky 5. úkolu byly z 69 % neúspěšné. Kresba lidské postavy poskytuje mnoho důležitých informací o psychickém vývoji dítěte. Skutečnost, že nikdo nevypracoval úkol výborně, značí nevyspělost, kterou by bylo možné odůvodnit předčasným testováním dětí.

Celkové hodnocení výsledků navrhovaného zápisu.

Níže uvedená Tabulka 1 a Graf 11 a 12 zobrazují celkové hodnocení výsledků získaných pomocí Závěrečného testu pro ověření školní zralosti.

Tabulka 1 poskytuje údaje o jednotlivých účastnících výzkumu a jejich obdrženém hodnocení v jednotlivých úkolech testu. V sloupci „celkem“ je vyjádřen součet hodnocení, ze kterého byl vypočítán průměr, jež najdete v následujícím sloupci. Podle průměru lze určit úspěšnost testu, viz sloupec „uspěl/a“.

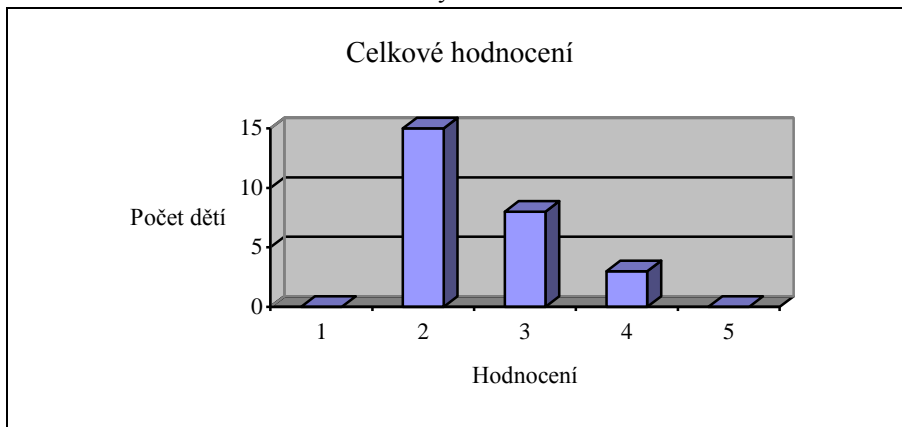
Tabulka 1: Přehled úspěšnosti v jednotlivých úkolech a celkové hodnocení

Jméno	Hodnocení							
	1. úkol	2. úkol	3. úkol	4. úkol	5. úkol	celkem	průměr	uspěl/a
Johana	2	1	1	3	4	11	2,2	ano
Lenka	2	1	1	2	2	8	1,6	ano
Nikola	3	1	3	2	2	11	2,2	ano
Markéta	1	1	1	3	3	9	1,8	ano
Martina	3	1	1	2	3	10	2,0	ano
Tereza	3	1	1	2	4	11	2,2	ano
Aneta	4	1	1	4	4	14	2,8	ano
Martina L.	4	1	1	3	4	13	2,6	ano
Kristýna	1	1	3	2	4	11	2,2	ano
Ema	5	1	3	4	5	18	3,6	ne
Nela	4	5	3	2	4	18	3,6	ne
Patrik	2	1	3	2	2	10	2,0	ano
Matěj	2	4	1	1	5	13	2,6	ano
Daniel P.	5	1	1	4	5	16	3,2	ano

Petr	2	1	1	2	5	11	2,2	ano
Tomáš	4	2	1	1	3	11	2,2	ano
Martin	2	1	2	2	5	12	2,4	ano
Jakub A.	2	4	1	2	4	13	2,6	ano
Jan V.	2	1	1	5	3	12	2,4	ano
Radek	1	1	1	2	3	8	1,6	ano
Adam	3	5	1	3	4	16	3,2	ano
Daniel	3	1	1	3	4	12	2,4	ano
Jan	5	1	2	5	5	18	3,6	ne
Vít	4	1	1	3	4	13	2,6	ano
Denis	3	1	3	3	5	15	3,0	ano
Jakub	2	1	1	1	4	9	1,8	ano

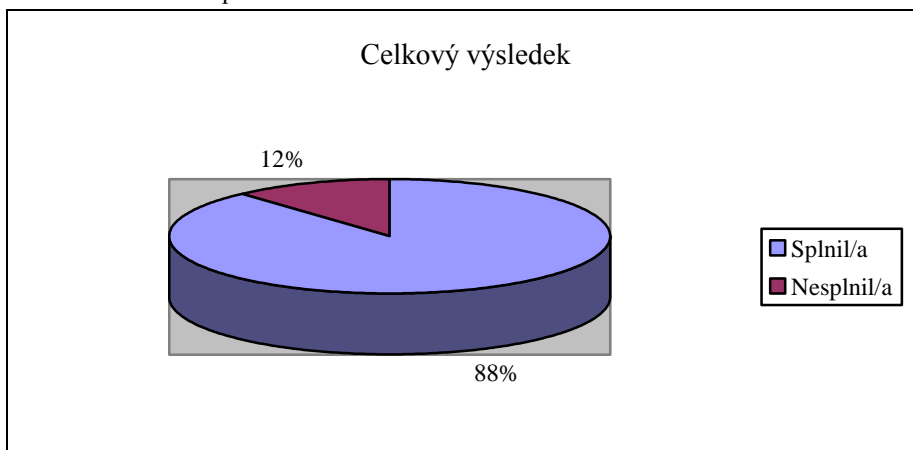
Podle údajů Tabulky 1 lze vyvodit, že 3 děti z celkového počtu 26 zúčastněných dětí neuspěly v Závěrečném testu ověřujícím školní zralost. Pro úspěšné splnění Závěrečného testu byl stanoven limit 3. Jak vyplývá z Tabulky 1, průměr všech neúspěšných dětí byl 3,6. Tento výsledek není příliš vzdálený od hranice pro úspěšné splnění testu.

Graf 11: Přehled hodnocení celkového výsledku testu

Graf 11 poskytuje přehled, jaké celkové hodnocení bylo obdrženo a v jakém počtu. Celkové hodnocení jednotlivých účastníků bylo získáno po zaokrouhlení průměru uvedeného v Tabulce 1. Lze si povšimnout, že žádný účastník nesplnil všechny úkoly tak, aby obdržel celkové hodnocení 1. Největší počet účastníků dosáhl na hodnocení 2. Nejhorší celkové hodnocení, tedy 5 nezískal žádný účastník.

Graf 12: Celková úspěšnost závěrečného testu školní zralosti

Graf 12 porovnává celkovou úspěšnost a neúspěšnost závěrečného testu. Již bylo výše zmíněno, že pouze 3 zúčastněné děti nesplnily podmínky úspěšnosti, což představuje 12 %. Výsledných 88 % úspěšných plnitelů testu by podle našeho názoru bylo schopno úspěšně plnit roli školáka.

Závěr

Cílem předkládané diplomové práce bylo pokusit se diagnostikovat školní zralost prostřednictvím netradičního zápisu. Pro výzkum byla vybrána skupina předškolních dětí ve věku 5 a 6 let soustavně vzdělávaných v mateřských školách v Ústí nad Orlicí. Aby bylo možno zjistit školní zralost, byl navržen netradiční zápis, jenž se skládal ze sledování výkonu při průběhu zápisu a závěrečného testu.

První dílčí oblast byla zaměřena na pozorování účastníků zápisu při plnění úkolů na stanovištích. Sledována byla schopnost komunikovat s cizími lidmi, plnit úkoly, pracovat samostatně bez pomoci rodičů. Dále byly sledovány jevy při práci na jednotlivých stanovištích, jako např. znalost barev, geometrických tvarů a matematických pojmů. Mimo znalostí byly sledovány i dovednosti a návyky, např. vyjadřování, výslovnost či úchop psacího náčiní.

V této oblasti byly odhaleny drobné nedostatky související především věkem dětí a znalostí písmen využitých v průběhu zápisu. Tyto nedostatky podle mého názoru nejsou klíčové pro navržení odkladu školní docházky. Dalším problémem, který se vyskytoval u 69 % dětí, byla chybná výslovnost. Ve většině případů se však jednalo pouze o nesprávné vyslovování problematických hlásek r a ř. V žádném případě nebyly odhaleny zásadní potíže ve výslovnosti, které by mohly vést k problémům v dorozumívání.

Druhou oblastí zkoumání byl Závěrečný test ověřující školní zralost. Test byl sestaven z 5 úkolů. Na základě rozboru výkonů v jednotlivých úkolech podle stanovených kritérií bylo rozhodnuto o možnosti přijetí dítěte k plnění povinné školní docházky nebo návrhu odložení školní docházky. Celkové hodnocení bylo stanoveno pomocí vytvoření průměrného hodnocení. Po zaokrouhlení průměrného výsledku bylo dosaženo čísla, díky kterému bylo možné rozhodnout o úspěchu či neúspěchu v zápise.

Z vytvořených tabulek a grafů shrnujících celkové výsledky testu vyplývá, že 12 % zúčastněných dětí, tedy 3 z celkových 26 předškolních dětí, u navrženého zápisu neuspěly a bylo jim doporučeno odložit školní docházku o jeden rok. Za povšimnutí stojí i to, že žádný z účastníků nesplnil závěrečný test tak, aby získal nejlepší hodnocení, 1. Podíváme-li se na výsledky z opačné strany úspěšnosti, pak nejhorší hodnocení, za které je označováno celkové hodnocení 5, žádné zúčastněné dítě neobdrželo.

Úkoly, ve kterých podaly neúspěšné děti nejhorší výsledky, byly úkoly č. 1 a 5. Mezi těmito úkoly lze najít souvislost. Oba dva úkoly jsou zaměřeny na zkoumání grafomotorické

stránky vývoje dítěte. V prvním úkolu mělo dítě napodobit uvedená písmena, v úkolu č. 5 nakreslit krále. Oba úkoly vyžadují nejenom dobré ovládnání svalů horní končetiny, ale i koncentraci na úkol a trpělivost. Proto si myslím, že odklad školní docházky v takovýchto případech dítěti prospěje. Poskytne dostatek času pro dozrání CNS, získání znalostí a dovedností potřebných pro úspěšné zvládnutí školní zátěže. Předčasné zařazení by mohlo způsobit dítěti mnohé problémy. Pokud by dítě mělo potíže např. se psaním, mohlo by to výrazně snížit jeho sebevědomí i hodnocení učitele a ostatních spolužáků. Takové problémy by mohly vyústit v negativní vztah ke škole, čehož bychom se měli vyhnout.

Seznam použité literatury a pramenů

- BEDNÁŘOVÁ, J., ŠMARDOVÁ, V. *Školní zralost: co by mělo umět dítě před vstupem do školy*. 1. vydání. Brno: Computer Press, 2010. 67 s. ISBN 978-80-251-2569-4.
- BENÍŠKOVÁ, T. *První třídou bez pláče*. 1. vydání. Praha: Grada, 2007. 168 s. ISBN 978-80-247-1906-1.
- DAVID, R. *Listina základních práv a svobod*. Olomouc, 1997. 239 s. ISBN 80-7182-007-5.
- HULÍK, V., TESÁRKOVÁ, K. *Demografický informační kanál* [online]. 29.07.2010 [cit. 2010-11-16]. ANALÝZA: Zápis dětí do 1. ročníků ZŠ v ČR z pohledu demografie. Dostupné z WWW: <http://www.demografie.info/?cz_detail_clanku&artclID=715>.
- KLÉGROVÁ, J. *Máme doma prvňáčka*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta, 2003. 139 s. ISBN 80-204-1020-1.
- KOLÁŘOVÁ, M. *Nejčastější příčiny odkladu školní docházky* [online]. Brno, 2006. 45 s. Bakalářská práce. Masarykova univerzita. Dostupné z WWW: <is.muni.cz/th/125920/pedf_b/Diplomka.pdf>.
- KOLLÁRIKOVÁ, Z., PUPALA, B. *Předškolní a primární pedagogika*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. 456 s. ISBN 80-7178-585-7.
- KROPÁČKOVÁ, J. *Budeme mít prvňáčka*. 1. vydání. Praha: Portál, 2008. 157 s. ISBN 978-80-7367-359-8.
- KUTÁLKOVÁ, D. *Jak připravit dítě do 1. třídy*. 1. vydání. Praha: Grada, 2005. 165 s. ISBN 80-247-1040-4.
- LAZAROVÁ, B. K možnostem předškolní diagnostiky připravenosti dětí k nácvičce čtení. In *Specifické poruchy učení a chování, sborník 2000*. Praha: Portál, 2000.

Manuál pro tvorbu školních vzdělávacích programů v základním vzdělávání [online]. 1. Praha: Tauris, 2006 [cit. 2010-10-5]. Dostupné z WWW: <<http://www.vuppraha.cz/ramcove-vzdelavaci-programy/zakladni-vzdelavani>>. ISBN 80-87000-03-X.

MAŘÍKOVÁ, R., et al. *Jdeme do školy*. 1. vydání. Brno: MC nakladatelství, 1998. 228 s.

MONATOVÁ, L.. *Speciálně pedagogická diagnostika z hlediska vývoje dětí*. 1. vydání. Brno: Paido, 2000. 92 s. ISBN 80-85931-86-9.

MÖNKES, F. J., YPENBURG, I. H. *Nadané dítě*. 1. vydání. Praha: Grada, 2002. 98 s. ISBN 80-247-0445-5.

Národní program rozvoje vzdělávání v České republice: Bílá kniha [online]. Praha: Tauris, 2001 [cit. 2010-11-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/bila-kniha/narodni-program-rozvoje-vzdelavani-v-ceske-republice-bila-kniha-2001?highlightWords=b%C3%ADI%C3%A1+kniha>>. ISBN 80-211-0372-8.

NELEŠOVSKÁ, A., SPÁČILOVÁ, H. *Didaktika primární školy*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého, 2005. 254 s. ISBN 80-244-1236-5.

PALA, K., VŠIANSKÝ, J. *Slovník českých synonym*. 2. vydání. Praha: Lidové noviny, 1996. 435 s. ISBN 80-7106-059-3.

PRŮCHA, J., WALTEROVÁ, E., MAREŠ, J. *Pedagogický slovník*. 3. vydání. Praha: Portál, 2001. 322 s. ISBN 8071785792.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání [online]. 1. Praha: Tauris, 2006 [cit. 2010-10-4]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-predskolni-vzdelavani>>. ISBN 80-87000-00-5.

Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání [online]. 3. Praha: Tauris, 2007 [cit. 2010-10-4]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/vzdelavani/ramcovy-vzdelavaci-program-pro-zakladni-vzdelavani-verze-2007>>.

Reforma školství v České republice [online]. Praha : [s.n.], 2006 [cit. 2010-11-05]. Dostupné z WWW: <www.varianty.cz>.

SVOBODA, M. *Psychodiagnostika dětí a dospívajících*. 2. vydání. Praha: Portál, 2009. 791 s. ISBN 978-80-7367-566-0.

VÁGNEROVÁ, M. *Vývojová psychologie: Dětství, dospělost, stáří*. 1. vydání. Praha: Portál, 2000. 528 s. ISBN 80-7178-308-0.

VÁGNEROVÁ, M., KLÉGROVÁ, J. *Poradenská psychologická diagnostika dětí a dospívajících*. 1. vydání. Praha: Karolimun, 2008. 538 s. ISBN 978-80-246-1538-7.

Věstník ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy České republiky, červenec 2010, sešit 6 [online]. Praha : [s.n.], 2010 [cit. 2010-11-05]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/2010-6?highlightWords=v%C4%9Bstn%C3%ADk>>.

Zákon č. 561 / 2004 Sb., předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání [online]. Dostupné z WWW: <<http://www.msmt.cz/dokumenty/uplne-zneni-zakona-c-561-2004-sb>>

ZELINKOVÁ, O. *Pedagogická diagnostika a individuální vzdělávací program*. 1. vydání. Praha: Portál, 2001. 207 s. ISBN 978-80-7367-326-0.

Obrazový materiál

<http://www.i-creative.cz/wp-content/uploads/2008/09/princezna-s-korunkou-na-hlave.jpg>

<http://www.omalovankyonline.cz/wp-content/gallery/Pohadkove/kral.gif>

http://www.ucebnipomucky.eu/?co=index_pohadky

http://bp3.blogger.com/_OLCChg3MFfQ/RjBXH-d-ScI/AAAAAAAAAMI/BnVZVJ5fyMs/s1600-h/king_16_md.gif

<http://www.teteamodeler.com/coloriages/coloriage6/princesse11.asp>

Seznam příloh

Příloha č. 1: Protokol o průběhu zápisu

Příloha č. 2: Motivační pohádka

Příloha č. 3: Závěrečný test pro ověření školní zralosti

Přílohy

Příloha č. 1

Protokol o průběhu zápisu

Jméno dítěte:

Věk:

Zná své jméno a příjmení:	ano	ne	
Zná svůj věk:	ano	ne	
Zná písmena (použitá):	všechny	některé	žádná
Zná barvy (použité):	všechny	některé	žádné
Pojmenuje ovoce (použité):	všechno	některé	žádné
Výslovnost:	správná	s chybou	
Vyjadřování:	v celých větách	malá slovní zásoba	
Řečový projev:	plynulý	zadrhává/koktá/mluví překotně	
Zná geometrické tvary (použité):	všechny	některé	žádné
Zná matematické pojmy (méně/více, ...):	ano	ne	
Orientace v prostoru:	ano	ne	
Počítá do:	5	více	nepočítá
Úchop psacího náčiní:	správný	chybný	

Protokol o průběhu zápisu

Jméno dítěte: *Kristýna*

Věk: *5 let*

Zná své jméno a příjmení:	<i>ano</i>	ne	
Zná svůj věk:	<i>ano</i>	ne	
Zná písmena (použitá):	všechny	<i>některé</i> <i>DR</i>	žádná
Zná barvy (použité):	<i>všechny</i>	<i>některé</i>	žádné
Pojmenuje ovoce (použité):	<i>všechno</i>	<i>některé</i>	žádné
Výslovnost:	správná	<i>s chybou</i> <i>ny</i>	
Vyjadřování:	<i>v celých větách</i>	malá slovní zásoba	
Řečový projev:	<i>plynulý</i>	zadrhává/koktá/mluví překotně	
Zná geometrické tvary (použité):	všechny	<i>některé</i>	žádné
Zná matematické pojmy (méně/více, ...):	<i>ano</i>	ne	
Orientace v prostoru:	<i>ano</i>	ne	
Počítá do:	<i>5</i>	<i>více</i> <i>10</i>	nepočítá
Úchop psacího náčiní:	<i>správný</i>	chybný	

Protokol o průběhu zápisu

Jméno dítěte: *Aneta*

Věk: *6 let*

Zná své jméno a příjmení:	☒ ano	☐ ne	
Zná svůj věk:	☒ ano	☐ ne	
Zná písmena (použitá):	všechny	☒ některé	☐ žádná
Zná barvy (použité):	☒ všechny	☐ některé	☐ žádné
Pojmenuje ovoce (použité):	všechno	☒ některé	☐ žádné
Výslovnost:	☒ správná	<i>reponovala</i> ☐ s chybou	
Vyjadřování:	☒ v celých větách	☐ malá slovní zásoba	
Řečový projev:	☒ plynulý	☐ zadržává/koktá/mluví překotně	
Zná geometrické tvary (použité):	☒ všechny	☐ některé	☐ žádné
Zná matematické pojmy (méně/více, ...):	☒ ano	☐ ne	
Orientace v prostoru:	☒ ano	☐ ne	
Počítá do:	<i>5</i>	☒ více <i>10</i>	☐ nepočítá
Úchop psacího náčiní:	☒ správný	☐ chybný	

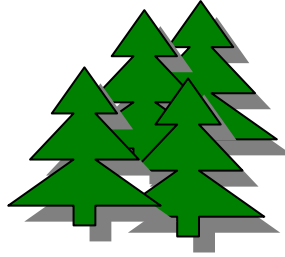

Příloha č. 2

Za devatero

a devatero

v jednom malém království žil

se svoji dcerou

Jednou přiletěl k

velký

Příloha č. 3

Závěrečný test pro ověření školní zralosti

Věk¹: 5   6   7

Pohlaví¹: žena   muž

¹ Správnou variantu označte křížkem.

Úkol číslo 1:

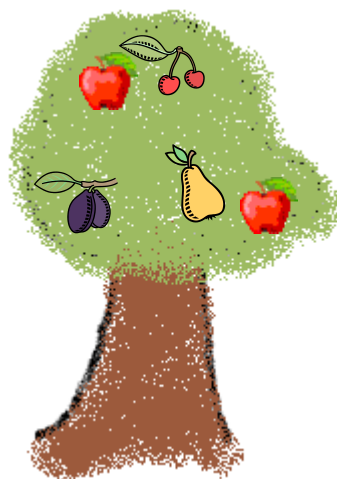
Přepiš písmena.

h   **R**

a   **D**

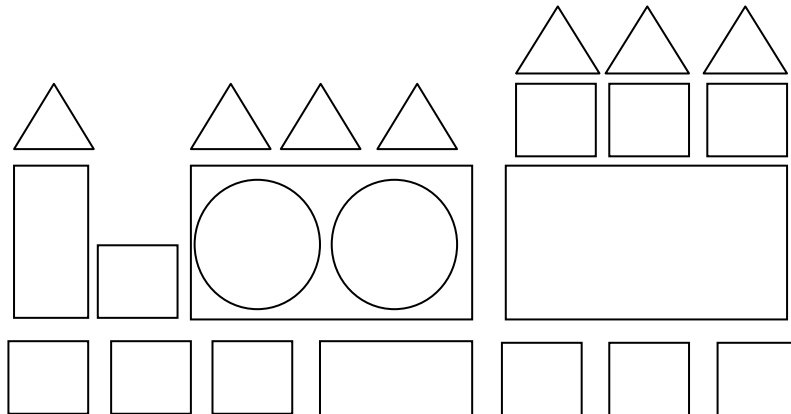
Úkol číslo 2:

Škrtni, co na kouzelnou jabloň nepatří.

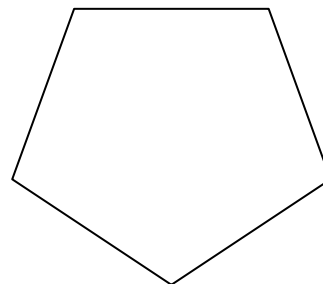
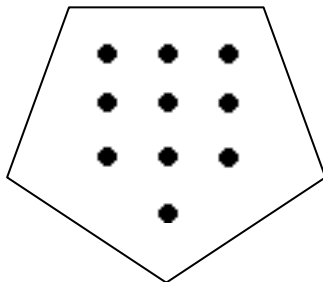
Úkol číslo 3:

Vybarvi zeleně dva trojúhelníky, červeně jeden obdélník, žlutě dva kruhy.

Úkol číslo 4:

Překresli královský erb.

Úkol číslo 5:

Nakresli krále.

Závěrečný test pro ověření školní zralosti

Věk¹: 5 6 7

Pohlaví¹: žena muž

¹ Správnou variantu označte křížkem.

Úkol číslo 1:

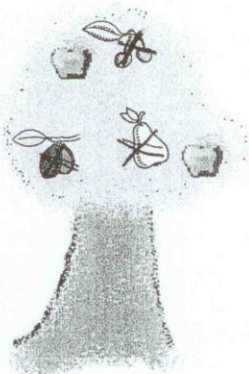
Přepiš písmena.

h h   **R** R

a a   **D** D

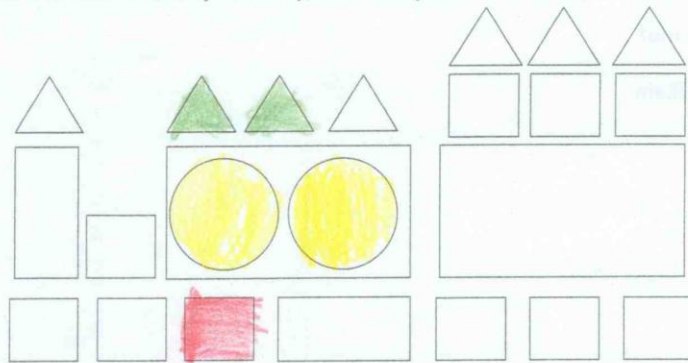
Úkol číslo 2:

Škrtni, co na kouzelnou jablň nepatří.

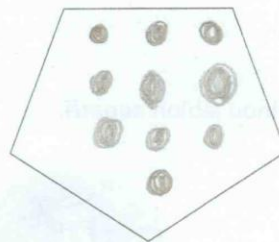
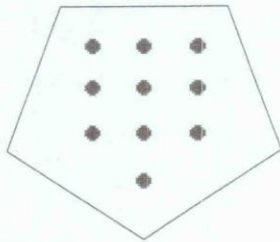
Úkol číslo 3:

Vybarvi zeleně dva trojúhelníky, červeně jeden obdélník, žlutě dva kruhy.

Úkol číslo 4:

Překresli královský erb.

Úkol číslo 5:

Nakresli krále.

Závěrečný test pro ověření školní zralosti

Věk¹: 5 6 7

Pohlaví¹: žena muž

¹Správnou variantu označte křížkem.

Úkol číslo 1:

Přepiš písmena.

h

R

h R
I

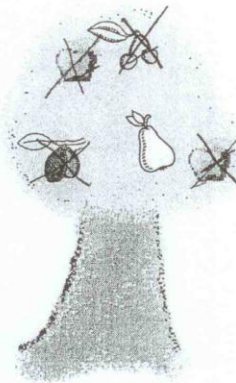
a

D

a D

Úkol číslo 2:

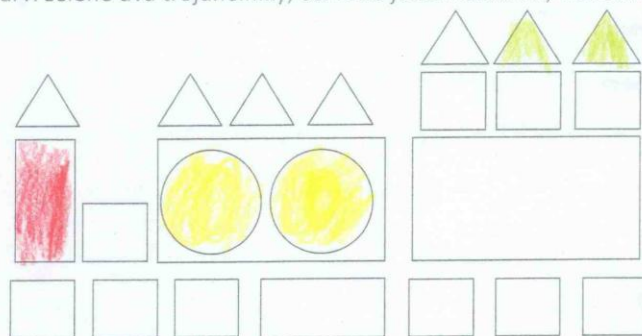
Škrtni, co na kouzelnou jabloň nepatří.

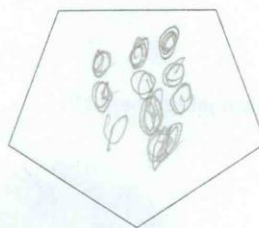
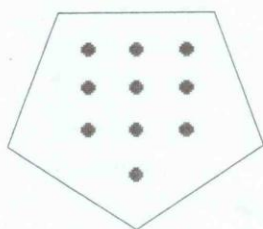
Úkol číslo 3:

Vybarvi zeleně dva trojúhelníky, červeně jeden obdélník, žlutě dva kruhy.

Úkol číslo 4:

Překresli královský erb.

Úkol číslo 5:

Nakresli krále.

Závěrečný test pro ověření školní zralosti

Věk¹: 5   6   7

Pohlaví¹: žena   muž

¹ Správnou variantu označte křížkem.

Úkol číslo 1:

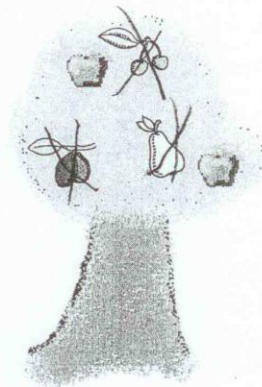
Přepiš písmena.

h r l R R

a d D D

Úkol číslo 2:

Škrtni, co na kouzelnou jabloň nepatří.

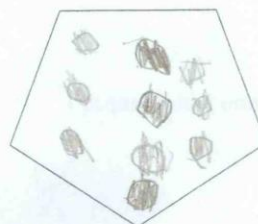
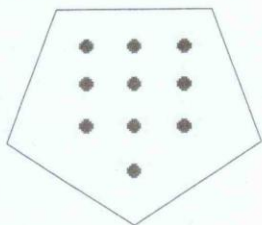
Úkol číslo 3:

Vybarvi zeleně dva trojúhelníky, červeně jeden obdélník, žlutě dva kruhy.

Úkol číslo 4:

Překresli královský erb.

Úkol číslo 5:

Nakresli krále.

Závěrečný test pro ověření školní zralosti

Věk¹: 5 6 7

Pohlaví¹: žena muž

¹ Správnou variantu označte křížkem.

Úkol číslo 1:

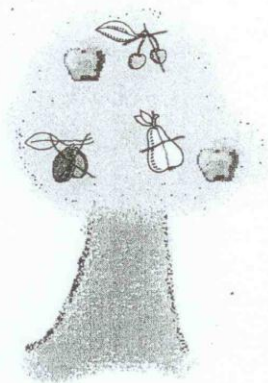
Přepiš písmena.

h n R R

a D O
a

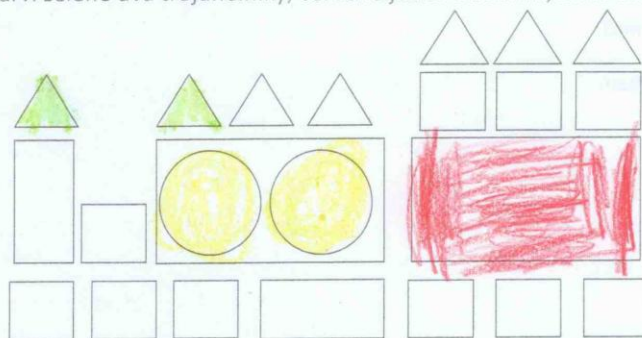
Úkol číslo 2:

Škrtni, co na kouzelnou jabloň nepatří.

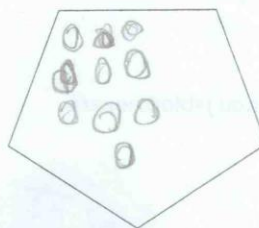
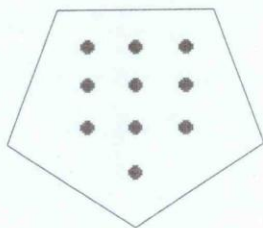
Úkol číslo 3:

Vybarvi zeleně dva trojúhelníky, červeně jeden obdélník, žlutě dva kruhy.

Úkol číslo 4:

Překresli královský erb.

Úkol číslo 5:

Nakresli krále.

Anotace

Jméno a příjmení:	Ivana Krátká
Katedra:	Katedra primární pedagogiky
Vedoucí práce:	PhDr. Martina Fasnerová, Ph.D.
Rok obhajoby:	2011

Název práce:	Zjišťování školní zralosti prostřednictvím netradičního zápisu
Název v angličtině:	Recognising of readiness for school using an innovative style of a primary school enrollment
Anotace práce:	Diplomová práce se zabývá problematikou školní zralosti. Teoretická část popisuje předškolní dítě, rozebírá znaky školní zralosti i některé testy využívané k diagnostice školní zralosti. Cílem diplomové práce je pokusit se zjistit školní zralost u vzorku předškolních dětí s využitím netradičního zápisu, který je navržen v praktické části práce spolu s výsledky výzkumu.
Klíčová slova:	zápis do první třídy, školní zralost, RVP PV, RVP ZV, Bílá kniha, školní docházka
Anotace v angličtině:	The diploma project deals with readiness for school. The theoretical part of the project describes typical features of a children in preschool age, features of readiness for school and some tests used for a diagnosing of readiness for school. The aim of the diploma project is to try to recognise readiness for school using an innovative style of a primary school enrollment that is designed in the practical part of the project. The results of this research can be found in the practical part.
Klíčová slova v angličtině:	primary school enrollment, readiness for school, Framework Education Programme for Preschool Education, Framework Education Programme for Elementary Education, National Programme for the Development of Education in the Czech Republic
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1: Protokol o průběhu zápisu Příloha č. 2: Motivační pohádka Příloha č. 3: Závěrečný test pro ověření školní zralosti
Rozsah práce:	67 s.
Jazyk práce:	český